

11 Eylül'le Derinleşen Ayrılık: Suudî Selefiyye ve Cihadî Selefiyye

Mehmet Ali BÜYÜKKARA*

ABSTRACT

The Deepened Split After the 9/11: Saudi Salafıyya and Jihadi Salafıyya.

This article intends to examine the diversity of thought and action which strongly perceived itself after 1980 and deepened with the events of 11th September 2001 within the contemporary Salafi Movement especially in Saudi Arabia. Saudi Salafıyya is presented by a group of scholars most of whom are affiliated with different official or semi-official religious organisations in Saudi Arabia. They are loyal to the state and always ready to approve any decision taken by the Royals. In contrast, Islamism-oriented Jihadi Salafis are very critical of the Saudi Government. Their main focus is struggle against İsrail and U.S. which, in their eyes, are the great evils causing the whole injustice, oppression and destruction existing in the Islamic world. Accompanying with an investigation based on foremost individuals from the both sides, a detailed discussion on the subject throws light on the roots of this split.

KEY WORDS: *Salafıyya, Wahhabism, Saudi Arabia, jihad, 11th September.*

Giriş

11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında, ABD ve diğ er Batılı güçlere karşı terör üreten dini anlayışın kaynakları hakkında konuşan ve yazan resmi ve sivil çevrelerin çoğunluğu, İslamiyet'in Selefi veya Vahhabi yorumunu baş suçlu olarak gösterdiler. Selefi doktrinlere bağlılığında ş üphe bulunmayan el-Kaide'nin ve bu örgütün başındaki Suudi Arabistanlı Üsامة Bin Ladin'in 11 Eylül'ü ve onun öncesi ve sonrasındaki bir takım kanlı eylemleri bizzat üstlenmiş olması söz konusu tespitinin en başta gelen gerekçesiydi. Dolayısıy-

* **Doç. Dr.**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, e-posta: buyukkara@excite.com.

NOT: Araştırmamızda referans verdiğimiz birinci el kaynakların önemli bir kısmı, salafi-publications.com, troid.org, alhawali.com gibi Selefi akımların veya meşhur Selefi ulemanın kendi internet sitelerinde çoğunluğu PDF belgesi, bir kısmı da "değ iştirilemez" Word belgesi biçiminde yer almaktadırlar. Genellikle baskısı tükenmiş risalelerden veya fetva ya da vaazların teyp, videoteyp bant çözümlerinden ve bunların İngilizce'ye çevirilerinden oluşan bu kaynakların tümü, Web üzerinden kaybolma ihtimali nedeniyle tarafımda ayrıca arşivlenmiştir. Dipnotlarda bu tür belgelere yapılan atıflarda, belgenin başlığı ve referans bilgisinin bulunduğu sayfa numarası yanında, ilgili belgenin sitedeki -varsa- ID numarası da verilerek okuyucu ve araştırmacların kaynağına ulaşımı kolaylaştırılacaktır.

la bütün gözler, Vehhabiyye/Selefiyye'nin beşiği Suudi Arabistan'a çevrildi. Genellikle İbn Teymiyye (ö.1328) veya Muhammed b. Abdülvehhab (ö.1792) ile başlayan bir tarihi arkaplan bilgisi eşliğinde tanıtılan Selefi dini anlayış, sanki mütecanis ve yekvücut bir yapı içinde kendini gösteren, prensipleri dogmatikleşmiş bir dini zihniyetmiş gibi olduğu birçok yazıda yansıtıldı.¹ 11 Eylül eylemleri benzeri tedhiş hareketlerine "cihat" kavramı kapsamında onay veren, hatta teşvik eden belli bir Selefi zihniyet öteden beri mevcuttu. Oysa bunun karşısında, söz konusu eylemlere ve gerekçelerine sert muhalefet gösteren diğer bir Selefi anlayış ve bunun etrafındaki yapılanma da gözden kaçmayacak büyüklükteydi. Her iki taraf bir diğerini "sahih" Selefilik'den sapmış olmakla suçluyordu. Aslında 20. yüzyılın başında Suudiler'in kurdukları üçüncü devlet olan Suudi Arabistan'ın ilk yıllarına kadar çıkışı geriye götürülebilecek, yer yer berraklaşan, yer yer bulanıklaşan bu Selefi farklılaşma 11 Eylül olaylarıyla birlikte derinleşti ve kendini iyice belli etti. Bu araştırmamız, söz konusu farklılaşmayı belirgin yönleriyle ortaya koymayı ve gelinen son noktaya bu açıdan daha donanımlı şekilde bakmayı kolaylaştıracak verileri sağlamayı amaçlamaktadır.

Hız. Peygamber'in bir hadisinde "en hayırlı nesiller" olarak belirtilen,² sahâbe, tâbiîn ve tebe-i tâbiîn neslinin, yani "selef" in (kelime anlamıyla "öncekiler" in) anlamış ve yaşamış olduğu şekilde İslamiyet'i anlamak ve yaşamak hedefi, Selefi dini akıma ismini veren başlıca motiftir. Dolayısıyla "halef" in, yani "daha sonraki" nesillerin, Kur'an ve sünnetten uzaklaşarak aklılaşmış dini metotları, doğrudan naslara başvurmak yerine itikadi ve fihki ekollerin kurucularının fikirleri etrafında mezhepleşmiş zihniyet kodları, hadislere dayalı zühd ve takva hayatını yaşamak yerine tarikat öğretileriyle bütünleşmiş dini hayatları, Selefi akımcı "bid'at ve dalalet" olarak vasıflanmaktadır. Bu nedenle Selefiler, kendilerini Ehl-i Sünnet'in yegane temsilcileri olarak görmekteydiler. *El-Fırkatü'n-nâciye* (kurtuluşa eren topluluk), *ehlül-istikâme* (doğru yolun mensupları) veya *et-tâifetül-mansûra* (ilahi yardımı hak etmiş grup) isimlerini de aynı sebeplerle kendilerine uygun bulmaktadırlar. Hadislere tabi olarak dini yaşadıkları için *ehlül-hadis*, *ehlül-eser*, *ehlül-ittiba* sıfatları da bu akımcı benimsenmiş diğer adlardır.³ Onlardan olmayan Hanefiler, Eş'ariler, Şiiiler, tarikat sâliki sufilere ve diğer müslüman fırka ve akımların mensupları ise ehl-i bid'at dahilindedirler, tebliğ ve da'vete muhtaçtırlar.

Vehhabiyye, günümüzde genellikle Selefi olmayanlarca Selefi akımlar için kullanılmakta olan yaygın bir isimlendirmedir. Bu isim şöhret ve yaygınlığını

1 Böyle bir çağırışımı yansıtmakta olan yazılardan üç örnek için bkz. R. Worth, "The Deep Intellectual Roots of Islamic Terror", *New York Times*: 13 October 2001; J. Hooper, B. Whitaker, "Salafite Views Unite Terror Suspects: The Binding Tie", *The Guardian*: 26 October 2001; D. Ergil, "350 El Kaide Militanı Türkiye'de", (N. Düzcel Röportajı), *Radikal*: 31 Mayıs 2004.

2 Bkz. el-Buhari, Fedâil: 1; Müslim, Fedâil: 210-4.

3 Selef ve Selefiyye'nin anlamı ve diğer isimlendirmeler hakkında bkz. Muhammed F. Osman, *es-Selefiyye fî'l-Müctemâ'ati'l-Mu'âsıra*, Riyad, 1401/1981, s.20; M.S. Ramazan el-Bütî, *es-Selefiyye: Merhale Zemeniyye Mubârake Lâ Mezhêb İslâmî*, Dimeşk, 1408/1988, s.9-11, 14, 19; Müfrih b. Süleyman el-Kavsi, *el-Menhecî's-Selefi*, Riyad, 1422/2002, s.36-42.

yaklaşık ikiyüz elli yıl geriye uzanan maceralı bir tarihi arkaplana sahip olmasından kazanmaktadır. İslamiyet'in ilk asrına kadar tarihi geriye giden gelenekçi hadis taraftarlığı fikriyatı üzerine Vehhabi daveti tesis eden Muhammed b. Abdülvehhab ile Necd kökenli Suud ailesinin reisi Muhammed b. Suud'un 1744'deki alim-emir işbirliğine dayanan ittifakı, Arap Yarımadası'nda değişik aralıklarla üç Suudi devletinin kurulmasının şer'i meşruiyetini sağlamış, aynı zamanda bunun için zaruri olan militer kuvvetlerin oluşmasında büyük motivasyon desteği temin etmiştir. Bu siyasi hareketlilik içinde Vehhabilerin cihat adı altında Osmanlı Devleti'ne ve diğer rakiplerine karşı yürütmüş olduğu sıcak mücadele ve bu süreçte dini kanaatlerinin pratik tezahürleri olarak tekfir, dışlamacılık, ölçsüz katl, kabir yıkımcılığı, modern icatlara tepki gibi müslümanların çoğunluğunda bulunmayan tutum ve uygulamalar bu hareketi üne ulaştıran unsurlardan bazılarıdır.⁴ Selefiyye ise Vehhabiyeye ismine göre çok yeni bir isim sayılabilir. Bu isim ilk asırlarda bir mezhep ya da grup adı olarak kullanımına nadiren rastlanmaktadır.⁵ 19. yüzyılın son yarısında Efgani (ö.1897) ve Abduh (ö.1905) ile başlayan Pan-İslamist düşünce ve aksiyon, taklitçilik ve hurafecilikten arınarak "ilk nesillerin" yaşadığı saf dini anlayışı ümmet içinde hakim kılmak gibi ıslahatçı bir amaçla ortaya çıktığında Selefiyye ismi ile anılmıştı.⁶ Bu akımın en öndeki simalarından Reşid Rıza'nın (ö.1935) belirgin Vehhabilik eğilimi bilinmesine rağmen, akım, güçlü reformist, modernist, eklektik karakteri nedeniyle Vehhabi zihniyete hiç bir biçimde yakın durmamaktadır.⁷ Ancak Pan-İslamist akımın popülerliğinin sağladığı şöhretle birlikte 20. yüzyıla taşınan bu adlandırma, Reşid Rıza benzeri kimliklerin aracılığıyla, Vehhabi isminden hoşnut olmayan büyük çoğunluğu Suudi Arabistan kökenli Ehl-i Hadis/Hanbeli ilim çevrelerince içtenlikle benimsenmiş, yüzyılın ikinci yarısındaki güçlü yazılı-sözlü propaganda sayesinde, bilhassa Arap dünyasında, gelenekçi ha-

4 Vehhabilik tarihi hakkında detaylı malumat için şu mustakil çalışmalara başvurulabilir: Hüseyin b. Gannâm, *Târîhu Necd*, Beyrut, 1405/1985; Osman b. Bişr, *Ünvânü'l-Mecd fi Târîhi'n-Necd*, Riyad, t.y.; K. Vasiliyev, *Târîhu 'Arabîyyeti's-Su'ûdiyye*, Beyrut, 1995; N. Çağatay, "Vehhabilik", *MEBİA*, VIII, s.262-9; E. Peskes, "Wahhabiyya", *EİZ*, XI, s.39-45; A.V. Ecer, *Tarihte Vehhabi Hareketi ve Etkileri*, Ankara, 2001; H.E. Bodur, "Vehhabi Hareketi ve Küresel Terör", *K. Sütçü İmam Ü. İlahiyat F. Dergisi*, 1/2 (2003), s.7-20; M. Ali Büyükkara, *İhvan'dan Cüheyman'a Suudi Arabistan ve Vehhabilik*, İstanbul, 2004; A.H. Al-Fahad, "From Exclusivism to Accommodation: Doctrinal and Legal Evolution of Wahhabism", *New York University Law Review*, 79/2 (2004), s.485-519.

5 Mesela Zehebi, Ahmed b. Ahmed el-Makdisî, Muhammed b. Muhammed el-Behrâni ve Yahya b. İshak eş-Şeybânî'nin biyografilerini verirken onların "Selefi" olduklarını söylemektedir, bkz. Muhammed b. Ahmed ez-Zehebi, *Mu'cemü's-Şuyûh*, Taif, 1988, I, s.34-5, II, s.280, 369.

6 Pan-İslamist Selefiyye hakkındaki malumat ve diğer kaynaklar için bkz. P. Shinar, W. Ende, "Salafiyya", *EİZ*, VIII, s.900-9.

7 Mesela Suudi Selefiyye'nin önde gelen isimlerinden Rebî' el-Medhalî, Efgânî ve talebelerini bid'atçılıkla suçlarken, M.F. Osman gibi diğer bazı Selefi yazarlar Abduh'u ve bilhassa Reşid Rıza'yı Selefi da'vetin önde gelen temsilcileri olarak tanıtmaktadırlar, bkz. el-Medhalî, *Meâhiz Menheciyye 'alâ's-Şeyh Sefer el-Hawâlî*, salafipublications.org, no: ndv120002, s.28-31; Osman, *es-Selefiyye*, s.75-87.

dis taraftarı klasik zihniyetin temsilcilerine daha saygın bir isim olarak Vehhabiye adının yerine geçmiştir.⁸

Selefi-Vehhabi mezhebî anlayışa göre iman; tasdik, ikrar ve ameldir. Artar ve eksilir. Allah'ın zâtına ve tüm sıfatlarına Kur'an ve hadislerde haber verildiği üzere inanmak gerekir. Müteşabih ayetleri ve haberî sıfatları te'vil caiz değildir. Tevhidin rububiyet, uluhiyet ve amel ile ilgili boyutları vardır. Allah'ın birliğini tasdikte tüm bu boyutların hep beraber eksiksiz bulunması gerekir. Bu hususta fikrî ve amelî eksikliği olan kişi şirk koşmuş olur; dolayısıyla küfre girer ve tekfir edilir. Büyük günahları işleyen kişi de kafir olur. Ama bu küfür onu dinden çıkarmaz. *El-velâ*, yani müminleri dost edinmek; ve *el-berâ*, yani imansızlardan uzaklaşmak ve düşmanlık izhar etmek akidevi esasların en mühimlerindenidir. Siyasi, kelâmî mezhepler, tarikatler gibi bid'at odaklarından ve onların fesatlarından sakınmak gerekir. Onları uyarmak yanında onlarla her sahada mücadele etmek asli görevlerdendir. Dini deliller olan kitap, sünnet, sahabe sözü ve amelî, akli delillerin önünde sayılırlar. Bu deliller yerine mezheplere tâbiyyet şer'i bid'atlerdendir. Şer'i delilleri idrak edemeyecek durumda olanların mezhebî yoktur. Onlar alimlerin fetvalarıyla amel etmelidirler. Yöneticilere mümin kaldıkları sürece itaat vaciptir. Fasık kimseler olsalar bile onların arkasında namaz kılmayı bırakmak caiz olmaz.⁹

Selefi prensiplerden en önemlilerini bu şekilde özetledikten sonra, araştırmamızın ana konusunu oluşturan farklılaşmayı incelemeye geçebiliriz.

1. Cihadî Selefiyye

Özellikle iman nazariyesinde, bid'atler konusunda, usûl ve fıkhıta geleneksel Selefi menhace sadık kalmakla beraber; tekfir, siyaset, emr bi'l-ma'rûf ve fiili cihat konularında farklılaşan akıma Cihadî veya Cihatçı Selefiyye ismi verilebilir.¹⁰

1.1. Suudi Arabistan'da Cihadî Selefiyye'nin Yükselişi ve Bu Sürecin Öncü İsimleri Olarak Selman el-Avde ve Sefer el-Havâli

Vehhabi-Suudi da'vetin 18. ve 19. yüzyıllarda Osmanlı topraklarında ayrılıkçı bir hareket olarak ortaya çıkışı ve Arap Yarımadası'ndaki yayılmacılığı, "Allah yolunda cihat" parolasıyla yürütüldü. 20. yüzyılın başında Abdülaziz İbn Suud (ö.1953), Osmanlı, Reşid Oğulları ve Şerif sülalesiyle mücadele-

8 Selefiyye isminin yakın tarihteki kullanımı hakkında bkz. el-Bûtî, *es-Selefiyye*, s.231-6.

9 Diğer Selefi prensipler ve konu hakkında geniş malumat için bkz. el-Kavî, *el-Menhecî's-Selefi*, s.125 vd.; Abdurrahman Abdülhâk, *el-Usûlül-İlmiyye li'd-Da'veti's-Selefiyye*, Kuveyt, 1395, s.10-35; Abdullah b. Abdülhamid el-Eserî, *Selefi Salihîn'in Akidesi*, çev.: M. Ün, İstanbul, 1999; Sönmez Kutlu, *İslam Düşüncesinde İlk Gelenekçiler*, Ankara, 2000, s. 67-152.

10 "Cihadî Selefiyye", "Selefiyye'nin Cihadî kanadı", "Selefi Cihadî trent" şeklinde yapılan adlandırmalardan örnekler için bkz. Q. Wiktoroviczq, "New Global Threat: Transnational Salafis and Jihad", *Middle East Policy*, 8/4 (2001), s.18-39; S. Ulph, "The War Within", *Terrorism Monitor*, 1/7 (December 4, 2003), s.6-9; International Crisis Group (ICG), *Islamism, Violence and Reform in Algeria: Turning the Page*, ICG Middle East Report, No: 29, Cairo-Brussels, 2004, s. II ve 2.

sinde aynı siyaseti sürdürdü. 1912-1913 yıllarında kurduğu İhvan teşkilatı, söz konusu cihat hareketinin ana bünyesini oluşturuyordu. Necd kökenli çeşitli kabilelerin mensupları, İbn Suud'un direktifi ve mali desteğiyle hicre denilen köy ve kasabalara yerleştirilerek bedevilikten iskana geçirildiler. Hicrelerde Vehhabi alimlerden dini ve mezhebi yeniden öğrenen bedeviler, meşru imam saydıkları İbn Suud'un açtığı cihat bayrağı altında ana yurtları Necd'den çıkarak 1926 yılına kadar süren bir askeri kampanya sonunda Suudi ülkesini bugünkü geniş sınırlarına ulaştırdılar. Sınırlar İngiltere mandasındaki Kuveyt, Irak, Ürdün ve Filistin'e dayanınca İbn Suud, fetih hareketini durdurmak zorunda kaldı. Fakat İhvan reisleri cihadı sürdürmek niyetindediler. İmamları İbn Suud'un "İngiliz kafirlerle" ya da Kuveytli veya Mısırlı "müşrik yöneticilerle" olan diplomatik münasebetleri ve tesis ettiği anlaşmalar İhvan tarafından din dışı faaliyetler olarak algılanmaktaydı. Ayrıca ülkeye yeni girmeye başlayan ulaşım ve iletişim araçlarının kullanımı da din adına eleştiriliyordu. İhvan'ın İbn Suud'un direktifleri dışında Irak ve Kuveyt'e karşı cihat kampanyasını sürdürmek istemesi ve bunun karşısında İngiltere'nin sert tutumu, İbn Suud ile İhvan'ı karşı karşıya getirdi. 30 Mart 1929'daki Sebile savaşı ve ertesi yıl Ahsa eyaletindeki operasyonlar sonucunda İbn Suud İhvan teşkilatını ortadan kaldırdı.¹¹ Böylece kontrolsüz cihat sona erdirilmiş oluyordu.¹²

1930 sonrası dönem, Vehhabiliğin militer özelliğini kaybetmesine ve kurumsallaşmasına tanık oldu. Vehhabi ulemanın temsil kabiliyeti tümüyle resmi dini kurumlar bünyesine alındı. Özellikle ticaret, iş ve kamu yönetimi alanlarındaki seküler kanunlaştırma faaliyetleri, petrolün çıkmasından sonra ABD ve diğer Batılı devletlerle her sahada geliştirilen ilişkiler, eğitimde modernleşme hamleleri, yer yer din kaynaklı tepkilerin odağı oldularsa da "resmi" ulemanın onayıyla meşrulaştırıldılar. Kral Faysal (ö.1974) zamanında söz konusu modern atılımlar son hızına ulaştı. Faysal dönemi aynı zamanda İslamcı trendin ülkeye girişine şahit oldu. 1950'li yılların baskın ideolojisi olan Baas tipi Arap sosyalizmine ancak bir İslam paktı kurarak karşı koyabileceğine inanan Faysal bu hedefine ulaşmak için klasik Vehhabi söylem dışında çağdaş İslamcı retoriği iç ve dış siyasette ağırlıklı olarak kullandı. Onun girişimiyle kurulan veya işlevsel hale getirilen Şeriat Fakülteleri, Medine İslam Üniversitesi, Râbita, İdâretü'l-Buhûs gibi kurumlar bu süreçte vazife gördüler. Yabancı müslüman öğrenciler ve yönetimlerle başları derde

11 Sebile savaşı Cihadi Selefilerce hala acıyla anılmaktadır. Suudi Arabistan'daki el-Kaide örgütlenmesinin on-line yayın organı *Savtül-Cihâd*'ın Haziran 2004'de çıkan 20. sayısında örgütün liderlerinden Şeyh Ubey Abdurrahman el-Eserî, kendilerine teslim olma çağrısı yapan kraliyet ailesine yazdığı açık mektupta, "İngiliz uşağı" olarak nitelediği İbn Suud'un Sebile'de İhvan'a ihanet ettiğini hatırlatmakta, "müslüman aynı delikten iki defa ısırılmaz" diyerek teslim olmayacaklarını belirtmektedir, bkz. "Al-Qa'ida Magazine: We Reject Saudi Arabia's Ultimatum", MEMRI: The Middle East Media Research Institute (www.memri.org) Special Dispatch Series, No: 744 (July 14, 2004).

12 İhvan teşkilatı, faaliyetleri ve akibeti hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Büyükkara, *Suudi Arabistan ve Vehhabilik*, s.39-132.

girdiği için ülkelerini terketmek zorunda kalan çoğu Selefi eğilimli İslamcı öğretim üyeleri, Vehhabiliğin içe kapanık ve dışlamacı ideolojisinin etkisiyle ve belki de koloniyal bir yönetim tecrübesi yaşamaması nedeniyle siyasal ve radikal dini akımlar ile o zamana kadar tanışmamış olan Suudi Arabistan'a İslamcılığın taşınmasında aracı oldular. Râbîta, IIFSO, WAMY gibi uluslar arası dini-kültürel kuruluşlar ise, Suudi tipi din anlayışına ve Suudilerin izlediği iç ve dış siyasete soğuk bakan İslamcı çevrelerin endişelerini zaman içinde giderici rol oynadılar.¹³

Cüheyman el-Uteybî ve kendilerine İhvan ismini veren cemaatının 1979'daki kanlı Mescid-i Harem baskını, mesianik unsurların eşlik ettiği ve Vehhabi-Selefi fikri zeminde kendisini ifade eden bir beraat (uzaklaşma) ilanı olarak kurgulanmıştır. Bu bakımdan, cihat kavramının öne çıkarıldığı, devrimi amaçlayan siyasal bir eylem olarak gözükmemektedir. Ancak Cüheyman'ın fikirlerine, gerçekleştirdiği eylemin biçimine ve taleplerine bakıldığında, resmi Selefiyye'den farklı bir portre belirmektedir. 1744 din-mülk ittifakının ruhundan Suudi rejiminin uzaklaştığını düşünen Cüheyman, yöneticileri, kafirlerle dostluk kurmakla, ülkenin servetini onlara çok ucuza satmakla, kutsal toprakları onların asker ve bürokratlarına açmakla, Yarımada'da müşrik ve kafirlere karşı cihadı durdurmakla suçlamaktaydı.¹⁴ Mezhebi kimliğinden dolayı lanetledikleri İran İslam Devrimi'nin, üflemiş olduğu ruh ile Selefilere siyasete motive ettiği inkar edilemez. Afganistan Cihadı ise, kazanılan siyasi şuurun pratiğe dökülmesi için fiili ve lojistik imkanlar hazırlamıştır. Gönüllü Arap mücahitler cihat ortamında radikalleşmişlerdir. Dolayısıyla 1980'li yıllar Selefilik'de derinden yaşanan bir gelişmeye tanık olmuştur. Bu süreçte beliren yeni dini söylemde klasik Vehhabiliğin ağırlığı azalacak, çağdaş İslamcı tonlar ise fazlalaşacaktır. İbn Bâz ve İbnü'l-Useymin tipi gelenekçi alimlerden farklı, Nâsır el-Ömer, Âiz el-Karnî, İbrahim ed-Devîş, Muhammed b. Said el-Kahtânî gibi isimlerden oluşan ve kendilerine *şuyûhü's-sahve* (uyanış alimleri) denilen yeni bir Selefi ulema neslinin ortaya çıkışı bu süreci belirgin kılmaktadır. Selman el-Avde ve Sefer el-Havâlî söz konusu yeni jenerasyonun en önde gelen simalarıdır.

Selman b. Fahd el-Avde, Necd Vehhabiliğinin merkezlerinden olan Büreyde kentine bağlı el-Basr köyünde 1955 yılında doğdu. Büreyde'deki ilk ve orta tahsilinden sonra yüksek tahsilini Riyad'daki İmam Muhammed Üniversitesi Şeriat Fakültesi'nde tamamladı. Aynı üniversitenin el-Kasim kampüsünde İslami ilimlerde öğretim görevlisi olarak çalışırken İslam'da uzletin yeri konusundaki teziyle yüksek lisansını aldı. Selefiyye geleneğinin önemli kavramlarından "*gurbet*" (ayrılık, uzaklaşma) ile, "kurtulan fırka" ve "ilahî yardımî haketmiş grup" kavramları arasındaki ilişkileri irdelediği araştırma

13 Suudi Arabistan'da 1930 sonrası yaşanan toplumsal, kültürel değişim ve din-devlet ilişkileri hakkında bkz. Büyükkara, age, s.133-191.

14 Cüheyman'ın fikirleri, Harem baskını ve olayın sonuçları hakkında bkz. Büyükkara, age, s.194-234.

dizisiyle Selefi ulemanın dikkatini çekti.¹⁵ Fakat Avde esas ününü, resmi vazifesi dışında yönettiği ders halkalarıyla ve vaazlarıyla kazandı. Kasetlerle kayda alınarak yaygın dolaşımı sağlanan derslerinde ve vaazlarında kullanmakta olduğu söylem, diğer Selefi şeyhlerinkinden oldukça farklıydı. İslam ve Arap dünyasının siyasi gündemi üzerine yaptığı yorumlar yanında, özellikle 1991 Körfez Savaşı'nda Suudi Arabistan'ın ABD yanındaki duruşuna, savaş sonrasında da buna paralel gelişen iç ve dış politikalara yönelttiği sert tenkitler ülkede alışılmış değildi. Daha fazla konuşma özgürlüğü ve yönetime katılım hakkını içeren bir dizi reform talebinin seslendirildiği 1991 ve 1992 yıllarında yayınlanan, biri Kral Fahd'a diğeri başmüftü İbn Bâz'a yazılan açık mektupların imzacıları arasında Avde de yer almaktaydı. Söz konusu reform çağrılarında başka, bu belgelerde Suudi yönetiminden hayatın tüm alanlarında şer'i kanunlara dönmesi, hükümet icraatlarını ulemanın denetimine açması, eğitim kurumlarının müfredatlarını İslamileştirmesi, medyaya karşı dini bir sansür sistemi geliştirmesi, başta Yahudilerle olmak üzere din düşmanlarıyla savaş ve mazlum müslümanlara yardım için güçlü bir ordu tesis etmesi istenmekteydi.¹⁶

Bu süreç, liberallerin güçlü seslerinden eski sağlık bakanı büyükelçi Dr. Gazi el-Kusaybi ile İslamcı ulemanın arasında geçen uzun polemik ile daha da renklendi. Aynı zamanda şair ve yazar olan Kusaybi *Hattâ Lâ Tekûne Fitne* isimli kitabında Avde ve Havâlî gibi alimleri Cüheyman'ın İhvan'ı ile irtibatlandırıyor, onları "politikacı fakihler", "küçük Humeyniler" ve "fitneciler" olmakla itham ediyordu. Kusaybi bu alimlere, diğer ulemanın yaptığı gibi sadece dini konularla uğraşmalarını ve siyasetten uzak durmalarını öğütlemekteydi. Avde de bu polemik içinde yer aldı. Kusaybi'yi laik ve dolayısıyla kafir olmakla suçlayan Nâsır el-Ömer'in argümanlarına benzer argümanları vaaz ve yazılarında açığa vurdu.¹⁷ Avde Suudi Arabistan'ı bir İslam devleti olarak görmekteydi. Ona göre, kraliyet ailesiyle ulemanın nikahından doğan bu devletin birinci görevi İslam'a ve tevhide da'vet olmalıydı. Batılı uzmanlar ve uzak doğulu işçiler ülkeden çıkartılmalı, Yarımada tamamen kafirlerden temizlenmeliydi. Bu arada çoğunluğu Ahsa eyaletinde yaşayan Suudi vatandaşı "Râfizi" Şiiler de ülkeden sürülmeliydiler.¹⁸ Avde'nin faaliyetlerinden ve ülke çapındaki etkisinden rahatsız olan

15 İbn Bâz'ın "faydalı bir kitap" olarak ilim öğrencilerine tavsiye ettiği *el-Ğurabâü'l-Evvelün* (Dammam, 1989) başlıklı kitaptan başka, *Sıfatü'l-Ğurabâ* (Dammam, 1990) ve *Min Vesâilü Defi'l-Ğurbe* (Dammam, 1990) isimli kitaplar Avde'nin başlıca çalışmalarıdır.

16 *Risâletü'l-Ulemâ fi's-Su'ûdiyye ilâ'l-Melik Fahd ve Müzekkirâtü'n-Naşha* başlıklı mektuplardaki talepler hakkında bkz. R.H. Dekmejian, "The Rise of Political Islamism in Saudi Arabia", *Middle East Journal*, 48 (1994), s. 630-4; M. Al-Rasheed, "Saudi Arabia's Islamic Opposition", *Current History*, 95/597 (1996), s.16-7.

17 Kusaybi ile İslamcı Selefiye arasındaki tartışmalar, beraberinde yaşananlar ve Avde'nin bu süreçteki yeri hakkında bkz. Dekmejian, age, s.632; M. Fandy, *Saudi Arabia and the Politics of Dissent*, New York, 2001, s. 94, 102-5.

18 Avde'nin dini ve siyasi fikirleri hakkında bkz. Fandy, age, s.94-103. Şiiler hakkındaki görüşleri için ayrıca bkz. Hamza el-Hasan, *eş-Şî'a fi'l-Memleketi'l-Arabiyyeti's-Su'ûdiyye*, y.y., 1413/1993, II, s. 404-5.

İçişleri Bakanlığı, 1994 Eylül'ünde ondan, vaaz vermeyeceğini taahhüt eden bir belge imzalamasını istedi. Avde bu isteği reddetti ve arkasından da camisinde verdiği uzun bir hutbede rejimi eleştirdi. Bunun üzerine 13 Eylül 1994'de evine baskın düzenleyen güvenlik güçleri Avde'yi tutukladılar ve 2 Haziran 1999'a kadar yaklaşık beş yıl sürecek tutukluluğunu geçireceği Riyad'a götürdüler. Tutuklamayı izleyen günlerde Büreyde'de Avde'ye destek için Suudi rejim muhaliflerince "Büreyde intifadası" adı verilen büyük gösteriler düzenlendi.¹⁹

Selman el-Avde, cihat kavramını işlerken Suudi Arabistan'daki Selefi meslekdaşlarından farklı bir söylemi kullanmaktadır. İslamcı lider ve fikir adamlarının tezleriyle benzeşen bu söylemde Avde, ulema ve da'vetçiler de dahil söz söyleme konumunda bulunan müslümanların neredeyse cihat farzını unuttuklarını iddia etmektedir. Onlara göre, silahlı cihada günümüzde ihtiyaç bulunmamaktadır. Oysa Kur'an ayetleri bunun aksini söylemektedir. Ayrıca cihat tek bir anlamda ele alınmamalıdır. Nefse ve şeytana boyun eğme, kafir ve münafıklarla mücadele, fasık ve zalimlere iyiliği emredip kötülüğü nehyetme de cihat kapsamındaki çabalaradır. Yoksulluk ve cehaletle savaş, bilimle ilerlemek için gayret ve şer'i ilimleri neşirde cehd, yine cihat kavramı altındadır. Müslümanların bulunduğu her yerde İslami cihat hareketleri oluşturulmalı, bunlarca yürütülecek cihadın bütün kapsam alanını kuşatan silahlı, silahsız her türlü faaliyet sayesinde siyasi, askeri, iktisadi gücün tekrar müslümanlara dönmesi sağlanmalıdır.²⁰

1990'lı yıllarda ünü Avde'nin gerisinde kalmasına rağmen, özellikle 11 Eylül'den sonra Suudi Arabistan'daki cihadî trende mensup Selefiyye içinde isminden en çok bahsettiren kişi şüphesiz ki Dr. Sefer b. Abdurrahman el-Havâlî'dir. 1950 yılında Taif'in günündeki el-Baha'da doğan Havâlî, ilk ve orta tahsilini memleketinde, lisans eğitimini ise Medine İslam Üniversitesi'nde tamamladı. Sekülerizmin İslam'daki yeri konusundaki yüksek lisansını ve ırcâ doktrini konusundaki doktorasını Mekke'deki Ümmü'l-Kurâ Üniversitesi'nde hazırladı. Aynı kurumun Akide Bölümü'nde ilkönce öğretim üyeliğine daha sonra da bölüm başkanlığına atandı. Cidde'de bulunduğu gayri resmi eğitim halkalarında karşılıklı soru-cevap şeklinde yürüttüğü derslerinde daha çok güncel meseleler hakkında yorumlar yapmakta, fetvalar vermekteydi. Suudi devletinin Körfez Savaşı'ndaki politikasını eleştiren ve reform taleplerini içeren mektupların altında Şeyh Avde ile beraber Havâlî'nin de imzası vardı. Bazı kitapları toplatıldı, kendisine yurtdışına çıkış yasağı getirildi. İbn Bâz'ın başında olduğu Yüksek Alimler Heyeti (Hey'etü Kibârî'l-Ulemâ)'nin, Havâlî'nin görüşlerini zararlı bulan, faaliyetlerini de fitne olarak değerlendiren fetvası üzerine üniversitedeki görevinden alındı. Eylül 1994'de tutuklandı. Riyad'daki el-Hayir cezaevinde geçen

19 Avde'nin biyografisi için bkz. Mahmud er-Rifâî, *el-Meşrû' el-İslâhî fî's-Su'ûdiyya: Kısâtü'l-Havâlî ve'l-Avde*, Washington DC, 1995, s.17-8; Fandy, age, s. 90 vd..

20 Bkz. el-Avde, *Hayye 'alâ'l-Cihâd*, s. 22-4, 37-40, 56-8. Bu risale, www.saaaid.net dahilinde Arapça Word belgesi olarak kayıtlıdır.

yaklaşık beş yıldan sonra Avde ile beraber 2 Haziran 1999'da serbest bıraktı.²¹

Yüksek tahsilini yaptığı Medine ve Mekke üniversitelerindeki entellektüel ortamın Havâli'nin İslamcı düşüncesine yoğun etkisi inkar edilemez. Mastır ve doktora tezlerini Muhammed Kutub'un danışmanlığında hazırlaması bu etkileşimi somutlaştırmaktadır. Fakat Havâli herşeyden önce koyu bir Selefidir. Doktora tezi olan *Zâhiratü'l-İrcâ*'da Ehl-i Hadis'in iman doktrinini bütünüyle benimsemekte, Hanefiyye ve Eş'ariyye'nin iman tasdik ve ikrardan ibaret sayan görüşünü reddetmektedir. Hatta muasır Selefiyye'nin en büyük isimlerinden Elbânî'yi, iman-amel ilişkisi mevzuunda Hanefilere tabi olduğu için eleştirmektedir. Ona göre iman ile amel aynı şeydir ve namazı kasıtlı terketmek küfürdür. Günümüz İslami da'vet çalışmalarında görülen en büyük yanlış ve tehlike, amelleri ve dolayısıyla günahları iman ile ilişkilendirmeyen çağdaş Mürcie'nin yaklaşımıdır.²²

Daha çok inanç ve ibadetler ile ilgili konularda eser telif eden muasır Selefi alimlerin aksine, Havâli'nin çalışmalarının büyük kısmı, günümüz müslümanlarının siyasi problemlerine hasredilmiştir. Onun bu özelliği ilk defa, seküler düşüncenin çağdaş İslami hayattaki etkilerini araştırdığı kitabında gözlenmektedir. Onun ifadesiyle, Kureyş'in Hz. Muhammed'e söylediği "bir sene sen bizim ilahlarımıza, bir sene de biz senin ilahıma ibadet edelim" sözüyle; laiklerin, "camide Allah'a ibadet edelim, ama ticarethanede, parlamentoda veya üniversitede başkasına itaat edelim" sözleri arasında bir fark bulunmamaktadır.²³ Müslüman olmuş Moğolların kanunlarını küfür adederek onlarla savaşmayı farz sayan İbn Teymiyye'nin meşhur "Tatar fetvası"-nı alıntılamanın Havâli için, yöneticilerin kimler oldukları değil icraatları önem kazanmaktadır. Bu ve benzeri konularda çağdaş İslamcı düşünür Seyyid Kutub'un (ö.1966) tesiri belirgindir. Resmi ulemanın muteber bir kaynak olarak görmediği *Fî Zılâl* tefsirinden çok miktarda ictibas yapan Havâli'nin cahiliyye ile sekülerizmin irtibatı üzerine söylediklerinde Kutub'un ünlü "modern cahiliyye" tezinin izleri açıkça görülmektedir.²⁴

Suudi başmüftüsü ve Heyet başkanı İbn Bâz'a Körfez Savaşı sırasında Havâli'nin yazdığı uzun mektup "Ümmetin Alimleri İçin Ortadaki Belirsizliğin Giderilmesi" başlığıyla kitap olarak çıkmıştır. Bu kitabında Havâli, İran-İrak savaşında resmi devlet politikasını izleyen diğer Selefilerin aksine Irak'a destek çıkmamasının, daha sonra da Körfez Savaşı'nda yine Suudî Selefiyye'ye ters düşerek ABD'yi değil de Saddam Hüseyin'i desteklemesinin gerek-

21 Havâli'nin biyografisi için bkz. er-Rifâ'i, *el-Meşrû' el-İslâhî*, s. 16-7; Fandy, *Saudi Arabia*, s. 62-3; a.mlf., "Safar al-Hawali: Saudi Islamist or Saudi Nationalist?", *Islam and Christian-Muslim Relations*, 9 (1998), s.5-6.

22 Bkz. el-Havâli, *Zâhiratü'l-İrcâ fî'l-Fikri'l-İslâmî*, Rosmalen, 1420/1999, s. 429 vd., özellikle s.475-6, 497-9.

23 El-Havâli, *el-İlmânîyye: Neş'etuhâ ve Tetavvuruhâ ve Âsâruhâ fî'l-Hayâti'l-İslâmiyyeti'l-Mu'âsıra*, Mekke, 1402/1982, s. 687-8.

24 Krş. S. Kutub, *Me'âlim fî'l-Tarîk*, Kahire, 1409/1989, s. 8 vd.; el-Havâli, age, s. 687. Ayrıca bkz. s. 681, 684, 689-91, 693.

çelerini açıklamaktadır. İran'a karşı Irak'ı desteklememesi, Baas ideolojisini küfür, Saddam'ı da kafir saymasındandır. Körfez Savaşı'nda ABD'nin Kuveyt'e yardımı, petrolü kontrol etmek ve bölgede güçlenen İslami hareketi baskı altına almak içindir. Sonra Havâlî şu ilginç iddiayı ortaya atar: "Saddam ABD eliyle yönetimden uzaklaştırılırsa Irak'ın çoğunluğunu oluşturan Şiiler ülkeyi ele geçirebilirler, böylece Mısır'a kadar, İran ve Suriye'yi de içine alan bir Râfîzî imparatorluğu kurulabilir. Şiiler tarihte ve günümüzde hep müslümanların karşısında, Yahudi ve Hıristiyanların ise yanında yer almışlardır. Batı'nın da istediği bu durum müslümanlar için tam bir feleket olacaktır".²⁵ Suudi devletinin ABD güçlerine yardım ve desteğinin bazı alimlerce tespit edilen şer'i gerekçelerini madde madde eleştiren Havâlî, kitabının sonunda iki farklı devlet biçimi sunarak Suudi Arabistan'ın bunlardan birisini seçme durumunda olduğunu belirtir. Bunlardan birisi "inanç devleti"dir ki amacı cihat etmek, iyiliği emretmek, kötülükten sakındırmaktır. Diğeri ise "refah devleti"dir. Dünyalık arzulara ulaşmak bu devletin gayesi, batılılaşmak ise bu gayenin vasıtasıdır.²⁶ Yine Körfez Savaşı üzerine yazdığı *Hakâik Havle 'Azmeti'l-Halîc* başlıklı kitabında benzer tezleri tekrarlayarak, ülkede askeri üsler kuran yabancı güçlerin Suudi Arabistan'daki kutsal toprakları işgal ettiklerini söylemektedir.²⁷ Bu "işgal" iddiası başta Üsâme Bin Ladin olmak üzere İslamcı muhalefetin kullanmakta olduğu en önemli argümandır. Ülke içinde yabancılara dönük eylemlerin fihki gerekçesi de daha sonra aynı argümana dayandırılacaktır.²⁸

Sefer el-Havâlî'nin eserlerine bakıldığında onun bir ilahiyatçı değil sanki uluslar arası siyaset eğitimi almış uzman bir stratejist portresi çizdiği görülmektedir. Filistin sorunu hakkındaki üç kitabı²⁹ incelendiğinde bu karakter hemen ortaya çıkmaktadır. Havâlî'ye göre petrol ve İsrail devletinin güvenliği, ABD'nin Ortadoğu politikasını belirleyen en önemli iki unsurdur. Ayrıca, uzun yıllar ABD yönetiminin en tepesinde bulunan aşırı sağcı Hıristiyan gruplara mensup politikacıların, kendi dini inançlarından kaynaklanan geleceğe

25 El-Havâlî, *Keşfü'l-Ğumme 'an Ulemâi'l-Ümme*, s.38. Kitap Londra'da 1991'de 159 sayfa olarak basılmıştır. Bizim referansımız ise Havâlî'nin internet sitesi olan www.alhawali.com'daki kitabın 62 sayfalık Word edisyonuna dayanmaktadır.

26 El-Havâlî, age, s. 59-61.

27 Fandy, "Safar al-Hawal", s.14. Bu makalesinde Fandy, (Kahire, 1991) baskılı söz konusu kitabı ve (Ann Arbor, MI, 1994) baskılı *Filistin beyne'l-Va'di'l-Hak ve'l-Va'di'l-Müfterâ* adlı kitabı analiz ederek Havâlî'nin düşüncesini incelemeye almaktadır.

28 13 Kasım 1995'de 5 Amerikalı ve 2 Hintli askerin öldüğü Riyad bombalamaları, 25 Haziran 1996'da 19 Amerikalı askerin öldüğü ve 386 kişinin yaralandığı Dahran yakınlarındaki Hobar Amerikan üssüne karşı yapılan intihar operasyonu ve 2003 yılının 12 Mayıs ve 8 Kasım tarihlerindeki Riyad'daki kanlı saldırılar söz konusu eylemlerin en büyükeridir. Suudi Arabistan'daki el-Kaide örgütlenmesinin on-line organı *Savtül-Cihâd*'in Ekim 2003'de çıkan ilk sayısında hareket liderleriyle yapılan röportajlarda "kutsal toprakların işgali" argümanı hemen dikkati çekmektedir, bkz. "New Al-Qa'ida Online Magazine Features Interview with a 'Most-Wanted' Saudi Islamist", MEMRI Special Dispatch Series, No: 591 (October 17, 2003).

29 Bunlar, *Filistin beyne'l-Va'di'l-Hak ve'l-Va'di'l-Müfterâ* (Ann Arbor, MI, 1994), *Yevmü'l-Ğadab: Hel Bedee bi'l-İntifâdati Receb!* (Mekke, 1421) ve *el-İntifâda ve'l-Tatârü'l-Cedîd* (Mekke, 1424) isimli kitaplardır.

dönük mesianik beklentileri de Ortadoğu'daki hadiselerin seyrine yön vermektedir. Yani İslam'a karşı bir Haçlı-Siyonist ittifakı kurulmuştur ve müslümanların aleyhindeki tüm olup bitenler bu ittifakın ürünüdürler. Havâli, iddialarını izah ve isbat için yabancı kaynaklardan, çeşitli istatistiki verilerden, Batılı medyadan, evanjelik din adamlarının yazı ve vaazlarından, bu arada Tevrat ve İncil'den yoğun iktibaslar yapmaktadır. Ayetlere, hadislere ve selef alimlerine yapılan atıflar, İslami olmayan kaynaklara yapılanlara oranla oldukça az sayıdadır. Filistin İntifadası, ona göre, İsrail üzerinde büyük bir yıkıcı etki yaparak Haçlı-Siyonist ittifakının planlarını bozmuştur. Belki de bu ayaklanma kutsal kitaplarda ve hadislerde haber verilen "nihai hesaplaşma"nın (Armageddon) bir başlangıcı olacaktır. Filistin'e verilen desteğin uluslararası karakterini öven Havâli, birçok Selefi meslekdaşının hoş görmediği sokak gösterilerini desteklemekte, intihar eylemleri (*amelıyyât istıshâdiyye*) hakkında ise olumsuz bir kanaat serdetmemektedir.³⁰

Havâli, 11 Eylül olaylarını da aynı teoriyle açıklamaktadır. İsrail'in tam güvenliğini sağlamak için ABD tüm gücüyle Ortadoğu'ya yerleşmek istemektedir. Afganistan ve Irak'ın işgaliyle başlayan bu operasyonun bahanesini 11 Eylül olayları oluşturmuştur. Eylemin müslümanlarca yapılmadığını ileri süren bazı medya haberlerini iddiasına destek için kullanan Havâli, olayları el-Kaide'nin gerçekleştirdiği ispatlansa bile, suçlu olarak tüm müslümanların cezalandırılmasını büyük haksızlık olarak görmektedir. Havâli, Bin Ladin ve milyonlarca müslümanın niçin ABD'den nefret ettikleri sorusunun cevabını arar. Cevap eğer Amerikalıların iddia ettiği gibi "hürriyet ve demokrasi düşmanlığı" ise, terör eylemleri niçin ABD'den daha özgür ülkelere karşı düzenlenmemiştir? Havâli'ye göre sorunun doğru cevabı, nefretin ABD'nin İsrail'e verdiği sınırsız destekten kaynaklandığı şeklindedir.³¹ Bu nedenlerdir ki, sokaktaki herhangi bir müslüman, ağzıyla aksini söylese de, 11 Eylül günü olanlardan içten içe sevinç duymaktadır.³²

1.2. Üsâme Bin Ladin, Selefiyye ve Ulema

Sefer el-Havâli'nin iddiası ne olursa olsun, el-Kaide lideri Üsâme Bin Ladin 11 Eylül eylemlerini kendisi ve örgütü adına üstlenmiştir. Cihadî Selefiyye'nin en önemli ismi olan Bin Ladin'in Selefi ulema ve Selefi cihat hakkın-

30 El-Havâli, *The Day of Wrath: Is the Intifadha of Rajab Only the Beginning?*, (Yevmü'l-Ğadab'ın İng. çevirisi), www.alhawali.com Word belgesi, s.9-10 vd., s.69; a.mlf., *el-İntifâda ve't-Tatârü'l-Cedîd*, www.alhawali.com Word belgesi, s.1-17; Fandy, "Safar al-Hawali", s.14-20; a.mlf., *Saudi Arabia*, s. 72-80.

31 Afganistan ve Irak'ın işgalinin haklılığını savunan altmış kadar Amerikalı aydının "Amerika'dan Mektup: Hangi Gerekçeyle Savaşıyoruz" başlıklı bildirisine Havâli'nin yazdığı "Mekke'den Mektup: Hangi Gerekçeyle Savunuyoruz" başlıklı cevabı *Risâle min Mekke: 'An Eyyi Şey' Nudâfi'* (Riyad 2002) adlı kitapta yayımlanmıştır. Kitap Word belgesi olarak www.alhawali.com adresinde bulunmaktadır. Yukarıdaki görüşler, kitabın "mâzâ 'an ahdâs 11 eylül" başlıklı yedinci bölümünde yer almaktadır.

32 Havâli'nin tepki toplayan bu ifadeleri, ABD başkanı G.W. Bush'a yazdığı açık mektupta yer almaktadır, bkz. el-Havâli, *Hitâb Meftûh ilâ'r-Rets Bûş*, www.alhawali.com Arapça Word belgesi.

daki görüşlerini, onun adına 1990'lı yılların başında Londra'da faaliyet göstermiş olan Nasihat ve Islah Komitesi'nin bildirilerinden,³³ 1996 ve 1998 yıllarında yayınladığı iki fetvasından, gazeteci ve yazarların onunla yaptıkları röportajlardan ve 11 Eylül sonrasına ait video-teyp kayıtlarından tespit etmek mümkündür.

Resmi veya gayri resmi herhangi bir yüksek dini tahsili bulunmayan, Cidde King Abdülaziz Üniversitesi'nde ekonomi okumuş Üsâme Bin Ladin, asıl itibariyle Selefi ulema kapsamında değerlendirilemez. Ancak onun son yıllarda edindiği herkese malum konum, klasik Vehhabilik'de temeline rastlanmayan bir biçimde ona alimler üstü veya en azından alimler düzeyinde bir statü kazandırmıştır. Bu nedenle taraftarları Bin Ladin'i, Selefilik'de alim yerine kullanılan şeyh lakabıyla çağırılmaktadır ve yayınladığı bildiriler bağlayıcı fetvalar olarak değerlendirilmektedir. Bin Ladin'in yazılı ve sözlü açıklamaları yoğun olarak ayet ve hadislerden, sahâbe ve tâbiîn sözlerinden alınmıştır. Yine aynı yoğunlukta İbn Teymiyye, İbn Kayyim ve İbn Abdülvehhab'ın görüşlerini aktarmakta, günümüz olaylarını mutlaka İslam tarihindeki olaylarla irtibatlandırarak önerdiği çözümleri veya ortaya koyduğu eylemleri dini geleneğe uyumlu göstermeye çalışmaktadır.³⁴ Bu söylemiyle Bin Ladin tam anlamıyla bir Selefi kimliğindedir.

Bin Ladin Selefiyye ulemasını iyiler ve kötüler olarak ikiye ayırır. Ona göre Arap rejimleri, güvenlikleri için ordu, emniyet ve istihbarat teşkilatları yanında ikinci bir yol olarak alimleri ve onların başında buldukları kurumları kullanmaktadır. Hakiki müslümanları yanılan asıl tehlike de burada yatmaktadır. "Ne zaman yöneticiler büyük bir küfür içerisinde olurlarsa, mutlaka bazı alimler onların hallerini meşrulaştıracak fetvalar vermektedirler". Sözü Suudi Arabistan'daki dini kurumlara getiren Bin Ladin, rejimin bu kurumları halk gözünde neredeyse "Allah ile beraber tapılan putlar" konumuna getirdiğini ileri sürer. Ülkedeki dini kurumsallaşmasının en başında bulunan İbn Bâz'ın statüsü son yirmi yılda planlı olarak yükseltilmiştir. Yöneticiler onun zayıflığını, kolay etkilenebilirliğini bildiklerinden, zaman zaman ona yanlış bilgiler de vererek istedikleri fetvaları İbn Bâz'dan alabilmektedirler. Filistin topraklarının antlaşmalar ile Yahudilere bırakılabileceğini belirten veya Haremeyn'e "çağdaş Haçlıların" girişine cevaz veren fetvalar, bu

33 Suudi Arabistan'ın radikal eğilimli İslamcı muhaliflerini biraraya getiren küçük bir organizasyon olan The Advice and Reform Committee (ARC) ve bu organizasyonun bildirileri kaynaklığında Bin Ladin hakkında bkz. Fandy, *Saudi Arabia*, s. 177-194.

34 Fandy, age, s. 191. Örneğin Bin Ladin, mevcut müslüman ülkeleri kontrol eden "küfür" yönetimlerini yıkmak için başlattıkları mücadelenin meşruluğunu İbn Teymiyye'nin ünlü "Tatar fetvası"ndan yaptığı uzun alıntıyla delillendirir. Bir başka yerde, Yemen'deki Cihadî Selefi uyanışa ve oradaki el-Kaide bağlantılı örgütlenmeye dikkati çekerken, Hz. Peygamber'e atfedilen "Aden-Ebyan'da Allah ve Resulü'nün davasına yardım edecek oniki bin kişi çıkacak" ifadeleriyle başlayan *el-Milsned* hadisini referans gösterir, bkz. Bin Ladin, "İlân bi'l-Cihâd Zidde'l-Amrikiyyîn"l-Muhtillîn Arda'l-Haremeyn'iş-Şerifeyn". Ağustos 1996 tarihli Bin Ladin'in bu fetvası *el-Kuds el-'Arabî* (London) gazetesinde yayımlanmıştır. İngilizce çevirisi için bkz. B. Rubin, J.C. Rubin (ed.), *Anti-American Terrorism and the Middle East: A Documentary Reader*, New York, 2002, s. 137-9.

durumun çarpıcı kanıtlarıdır.³⁵ Kudüs ve Haremeyn'i işgalcilerden kurtarmak üzere gençliğin cihada kalktığı bir sırada bu çeşit fetvaların verilmesi yapılabilecek en büyük kötülüktür.³⁶ Kendisine bir mülakatta, görüş ve icratları aleyhine el-Ezher şeyhinin verdiği fetva sorulunca Bin Ladin, resmi ulemanın fetvalarının kendisi nazarında hiç bir kıymetinin bulunmadığını belirtmekte, gerçek alimlerin ABD'ye karşı cihadı destekleyenler olduklarını öne sürmektedir.³⁷

Bin Ladin, söz konusu "kötü" alimlerin tesirlerini gideren, halkı doğruya yönelten "iyi" alimlere de sık sık göndermelerde bulunmaktadır. İbn Teymiyye gibi mücahit alimler tarihte nasıl halkı küfürle savaşta teşvik etmişlerse, günümüzde de önemli sayıdaki bir grup alim Haçlı-Siyonist ittifakına karşı aynı tutumu sergilemektedirler. Bu faaliyetlerinden ötürü söz konusuna alimlerden Abdullah Azzam öldürülmüş,³⁸ Ahmet Yâsin³⁹ ve Ömer Abdurrahman⁴⁰ da tutuklanmışlardır. Suudi Arabistan yöneticileri de ABD'nin direktifiyle Selman el-Avde ile Sefer el-Havâli'yi hapse atmışlardır. Bin Ladin, özellikle Havâli'nin, yazmış olduğu kitaplar vasıtasıyla, kutsal toprakların işgalinin arkasındaki gizli planları ifşa ederek kafir güçleri rahatsız ettiğini düşünmektedir.⁴¹ İbn Bâz'a yazdığı açık mektupta Bin Ladin, siyasi konularda fetva verecek bir alimin uluslar arası hukuk ve politik strateji bilgisiyle donanımlı olmasının gerekliliği üzerinde durmaktadır. İbn Bâz'da böyle bir donanımın olmadığını söyleyen Bin Ladin, dini bir eserden daha çok stratejik analiz kitabını andıran Havâli'nin *Hakâik Havle 'Azmeti'l-Halîc* (Körfez Krizinin Arkasında Gerçekler) adlı çalışmasından iktibaslar yaparak, fetva verme yetkisinin asıl kimde olması gerektiğini sanki İbn Bâz'a göstermek istemektedir.⁴² Havâli'nin fikirleri, Bin Ladin'in söyleminin önemli argümanlarını

35 *Niddâü'l-İslâm*'ın Bin Ladin röportajı, "The New Powder Keg in the Middle East", *Niddâü'l-İslâm* (Avustralya), 15 (October-November 1996).

36 Bin Ladin, "İ'lân bi'l-Cihâd".

37 Hamid Mir'in Bin Ladin röportajı, "Osama Claims He Has Nukes", *Dawn* (Pakistan): 10 November 2001.

38 1941 Filistin doğumlu Dr. Abdullah Azzam Şam Şeriat Fakültesi mezunudur. 1973-1980 yıllarında Ürdün üniversitelerinde, 1981'den sonra da kısa süreli Cidde King Abdülaziz ve İslamabad International Islamic üniversitelerinde çalıştı. Pakistan'da iken kurduğu Mektebi'l-Hidemat, cihat için Afganistan'a gelmiş olan Araplara kalacak yer, maddi yardım ve silahlı eğitim sağlıyordu. Azzam, "cihat kervanına sen de katıl" çağrısı altında Arapları sıcak savaşla tanıştıran kişi olarak tanınmaktadır. Azzam 24 Kasım 1989'da Peşaver'de düzenlenen bir suikast ile öldürülmüştür.

39 1936 Filistin doğumlu Şeyh Ahmet Yâsin, İhvânü'l-Müslimîn'e yakın bir ideolojik ve örgütsel zemin üzerinde HAMAS'ı Gazze'de kuran kişi olarak bilinmektedir. 1989-1997 arasında İsrail hapisanelerinde tutuklu kalan Yasin 22 Mart 2004 günü bombalı bir saldırı sonucu öldürülmüştür.

40 1938 doğumlu Mısırlı âma şeyh Prof. Ömer Abdurrahman, Cihad ve el-Cemaatü'l-İslâmiyye örgütlerinin manevî lideri olarak bilinmektedir. Ezher'de ve Suudi Arabistan'daki bayanlara mahsus bir enstitüde 1973-1981 yıllarında öğretim üyesi olarak çalışan Abdurrahman, 1993'deki New York Dünya Ticaret Merkezi saldırısından sorumlulu tutulup suçlu bulunmuştur. Halen, almış olduğu müebbet hapis cezasını ABD'de çekmektedir.

41 Bin Ladin, "İ'lân bi'l-Cihâd". Ayrıca bkz. *Nidaü'l-İslâm* röportajı.

42 Mektup ve içeriği için bkz. Fandy, *Saudi Arabia*, s. 188-9.

oluşturmuştur. Onun “Haçlı-Siyonist ittifakı” ve “kafirlerce işgal edilmiş Haremeyn” tezleri, 1996 ve 1998 fetvalarında ve verdiği mülakatlarda Bin Ladin’in dillendirdiği “topyekün global cihat” çağrısının en başta gelen gerekçeleridir.⁴³

Bin Ladin Suudi Arabistan’ın şeriat temelinde kurulmuş bir devlet olduğunu, ancak ülkenin ABD güdümüne girmesiyle bu temel in çöktüğünü iddia etmektedir.⁴⁴ Suudi devletinin birçok cürüm ve günahı arasından ikisi, devleti küfre sokacak büyüklükte fiillerdir. Bunlar, şeriat yerine kul yapısı kanunların ikamesi ve müslümanlara karşı kafirlere yardım edilmesidir. Bin Ladin tarihe dönerek Necd İhvan’ını ve mücadelesini anımsatır. Eğer İhvan’ın cihadı İngilizler’in emriyle İbn Suud tarafından durdurulmasaydı, Filistin kurtarılması olacaktı. Bu yüzden İbn Suud ilk kible Mescid-i Aksa’ın kaybedilmesinin sorumlusudur. Onun oğlu Kral Fahd da, aynı şeyi bu sefer ABD’nin emriyle ikinci kible Mescid-i Harem için yapmaktadır.⁴⁵ Suudi devleti, olup bitenler karşısında muhalif seslerini yükselten Avde ve Havâli gibi alim ve da’vetçileri zulüm ve baskı ile etkisiz hale getirmiştir. Bin Ladin onların yokluğunda kendisini sorumlu hissettiğini belirtmekte, iyiliği emir-kötülüğü nehiy vazifesinin sahipsiz kalmaması için yurtdışındaki faaliyetleri başlattığını bildirmektedir.⁴⁶

1.3. Son Geline Nektada İtidal ile Aşırılık Arasında Cihadi Selefiyye

Şeyh Avde ve Şeyh Havâli rejimi tenkit konusunda en ileri noktada görümlerine rağmen bu tenkitler Suudi devletinin siyasi ve dini otoritesini sorgulayacak boyuta hiç bir zaman gelmedi.⁴⁷ Üsâme b. Ladin’e göre ise, Suudi devleti dini meşruiyetini yitirmişti ve bu nedenle yöneticiler ile halk arasında Selefiyye’nin önemle üzerinde durduğu velayet-itaat bağı kopmuş bulunmaktaydı. 1999’da serbest kaldıklarında Avde ve Havâli için Bin Ladin, eski dava yandaşlığını çoktan aşmış bir konumdaydı. Vatandaşlıktan çıkarılmıştı. Suudi Arabistan’ı da vuran bir dizi kanlı eylem nedeniyle dünyanın en çok aranan teröristleri listesinin en başında yer tutmaktaydı. Binlerce Selefi genç, Balkanlar’da, Çeçenistan’da ve Afganistan’da onun idaresi altında savaşmakta veya askeri eğitim almaktaydı. Bin Ladin 1998’de, Amerikalı ve

43 Bkz. *Nidau’l-İslâm* röportajı; Bin Ladin, “İlân bi’l-Cihâd”; a.mlf., “Nassu Beyâni Cebheti’l-İslâmiyyeti’l-Âlemiyye li Cihâdi’l-Yehûd ve’s-Salibiyyin”, *el-Kuds el-‘Arabî* (London): 23 February 1998, İng. çev.: B. Rubin (ed.), *Anti-American Terrorism*, s.149-150; John Müller’in ABC için Bin Ladin röportajı, “Interview Osama bin Laden (May 1998)”, www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/binladen/who/interview.html; R. Yusufzai’nin Bin Ladin röportajı, “Exclusive Interview: Conversation with Terror”, *TIME*: 11 January 1999. Örneğin *TIME* mülakatında Bin Ladin şöyle der: “Şimdi kafirler, Hz. Muhammed’in dünyaya geldiği ve Kur’an’ın ona indirildiği toprakların her bir yanını adımlamaktadırlar”.

44 P. Arnett’in CNN için Bin Ladin röportajı (March 1997), “Transcript of Osama bin Laden Interview by Peter Arnett”, http://www.robert-fisk.com/usama_interview_cnn.htm.

45 Bin Ladin, “İlân bi’l-Cihâd”.

46 Arnett’in CNN için Bin Ladin Röportajı (March 1997).

47 Bkz. Fandy, *Saudi Arabia*, s.86-7, 95, 100.

Yahudilerin buldukları her yerde hedef olacaklarını belirten meşhur fetvasını yayınladı. Demeç ve mülakatlarında önceden ağırlıklı olarak üzerinde durduğu siyasi analizler bundan sonra yerini terörü meşru gösteren açıklamalara bıraktı. Bu açıklamalarda Şeyh Havâlî'nin tezleri yine tekrarlanmakla beraber diğer bir Selefi şeyhin ismi ve fetvaları çok daha fazla göze çarpıyordu.

Söz konusu şeyh, Hamûd b. 'Uklâ'dır.⁴⁸ 1927 doğumlu Hamûd, Avde ve Havâlî'den önceki jenerasyonun mensubu olarak kendi akramı olan alimlerden oldukça farklı bir profil çizmektedir. Âma olması ve Necd dışına çıkması nedeniyle ilmi ve kültürel münasebetleri sınırlı kalmıştır. Eser ve fetvaları klasik Selefiyye'nin motiflerini yansıtmaktadır. Örneğin Havâlî'nin çalışmalarında gözlemlenen entelektüel zenginlikten Hamûd'un yazıları yoksundur. Fakat Şeyh Hamûd, özellikle 2000 yılı ve sonrasında verdiği fetvalarla başta Bin Ladin olmak üzere terör metotlarını uygulayan odakların başmüftüsü haline gelivermiştir. Taliban yönetiminin İslam devleti olduğunu açıklayan ve Taliban'ın tarihi Buda heykellerini tahribini bir fetvasıyla alkışlayan Hamud, hemen dikkatleri üzerine çekmiştir.⁴⁹ 2001 yılı sonunda verdiği bir mülakatta Bin Ladin, Hamûd'u "Harameyn'in en büyük alimlerinden birisi" olarak tanıtmış, övgü dolu ifadelerle Hamûd'un fetvalarını doğru bulduğunu belirtmiştir.⁵⁰

11 Eylül sonrasında verdiği bir fetvasında Hamûd b. 'Uklâ, Amerika'nın İslam topraklarındaki maddi ve manevi tahribatının birçok Selefi alimce görmezlikten gelinmesinin kendisini şaşırttığını dile getirmektedir. Hamûd'a göre, onların ABD yanlısı fetvalarında birçok fahiş hata bulunmaktadır. Öncelikle Hamûd, bu alimlerin ileri sürdüğü gibi, ABD ile Suudi Arabistan veya başka bir müslüman ülke arasında bir antlaşma olmadığını ispat etmek istemektedir. Dolayısıyla ABD hedeflerine yapılan saldırılar meşru zeminindedirler. Terör saldırılarındaki kurbanların bir kısmının suçsuz ve olaylarla ilgisiz olması Hamûd açısından bu meşruluğa halel getirmez: ABD devleti, savaş gibi kritik kararları parlamento mekanizmalarında oy çokluğuna veya kamuoyu

48 Büreyyde doğumlu Hamûd b. Abdullah b. 'Uklâ eş-Şuaybî, dini tahsilini Riyad'da İbn Abdülvehhab torunlarından Muhammed b. İbrahim ve Abdüllatif b. İbrahim'in, Muhammed eş-Şankufî ve İbn Bâz gibi meşhur alimlerin nezaretinde tamamladı. İmam Muhammed Üniversitesi'nde hoca oldu. Öğrencileri arasında, ülkenin en yüksek dini kurumu olan Hey'et'in başındaki Abdülaziz Âl-Şeyh, yine Hey'et üyesi ve Suudi Selefiyye'nin önemli ismi Salih el-Fevzân ve birçok önemli bürokrat bulunmaktadır. 1995'de kısa süreli tutuklu kaldı. Son fetvaları, Hey'et sekreterliğinden yapılan bir açıklamayla tenkit edildi ve fetva yetkisinin olmadığı bildirildi. Şeyh Hamûd 20 Ocak 2002 tarihinde vefat etti. Abdurrahman el-Harfi'nin yaptığı "es-Sireti'z-Zâtiyye li Semâhati'-Şeyh Hamûd b. 'Uklâ eş-Şuaybî (1421)" başlıklı bir mülakat Şeyh'in otobiyografisi niteliğindedir, bkz. <http://saaid.net/Warathah/hmood/index.htm> adresinde Word belgesi.

49 Bkz. M.A. Büyükkara, "Bir İnanç ve İmaj Sorunu Olarak İslam'ın 'Taliban'cası", [Günümüz İnanç Problemleri: İlahiyat Fakülteleri Kelam Anabilim Dalı Sempozyumu, Erzurum, 2001] içinde s.284 (dipnot: 39).

50 T. Allouni'nin Al Jazeera için Bin Ladin röportajı, "The Unreleased Usama bin Ladin Interview by Al Jazeera Satellite Channel Reporter Tayseer Allouni on 21.10.2001", http://www.robert-fisk.com/usama_interview_21oct2001.htm.

yoklamalarında çıkan sonuçlara göre almaktadır. Buna göre meclis temsilcilerini oylarıyla seçen veya savaş lehinde görüş bildiren vatandaşlar aynen “savaşçı”, en azından “destekçi” hükmüne girerler. İslam’a göre kadın ve çocuklar gibi masumların savaş sırasında katli caiz değildir. Fakat hadis kitaplarındaki bazı rivayetler, bu masumların düşmanla içiçe bulunmaları ve ayırdedilmelerinin imkansızlığı durumunda hep birlikte katledilmelerine cevaz vermektedir. Daha sonra Hamûd, mancınık örneğini verir. Hz. Muhammed’in de Taif fethinde kullandığını ileri sürdüğü mancınık, bir savaş makinası olarak suçlu suçsuz ayırdetmeden herkesi hedef almaktadır. Müslüman liderler ve alimler İslam tarihi boyunca bu aracı kullanmada şer’i bir mahsur görmemişlerdir. Özellikle müslüman tükelerde düzenlenen, dolayısıyla müslümanları da hedef alan eylemler için teröristlere meşruiyet kaynağı olabilecek diğer bir argüman da yine Hamûd tarafından sağlanmaktadır. Bazı klasik fıkıh kaynaklarında *mes’eletü’t-teterrüs* olarak geçen bu bahiste, eğer kafirler savaşta müslümanları siper yapmışlarsa İslam ordusunun duraksamadan ve siper yapılan din kardeşlerinin hayatından endişe duymadan savaşa devam etmesi caiz görülmektedir. Son olarak Hamûd, intikamın İslam’da caiz olduğunu söyler ve müslümanlara muamele ettiklerinin misliyle kafirlere karşılık vermenin zaruretinden bahseder.⁵¹

Görüldüğü gibi Şeyh Hamûd, bizzat 11 Eylül’ü veya Suudi Arabistan’daki eylemleri meşrulaştırmaya yönelik, sadece dini metinlere ve tarihi olaylara referans veren tipik Selefi mantığıyla örülmüş fetvalar neşretmiştir. Fetvaları neşrinden kısa süre sonra ölen Hamûd, hakkında açılacak muhtemel kovuşturmalardan kurtulmuş oluyordu. Onun fetvaları, Avde ve Havâli için bile, ileride belirtileceği gibi, kabul edilemeyecek unsurlar içermekteydi. Fakat Hamûd’un fetvaları daha sonra, aralarında Avde ve Havâli’nin de bulunduğu “otorite” ulemanın tamamen kontrolü dışında çoğu genç yaştaki bir grup Selefi “şeyh” tarafından gündeme tekrar getirilerek geliştirildiler. Gelenen bu noktada, müesses Suudi Selefiyesi açısından daha önce benzeri görülmedik bir durumdu. Söz konusu aşırı görüşlü şeyhlerin bir kısmı dini tahsil diplomalı olmasına rağmen, diğer kısmının dini bilgisi, sadece Selefi ulemanın cami derslerine, vaazlarına ve kitaplarına dayanmaktaydı. Bu son kesim daha çok, el-Kaide bağlantılı çeşitli örgütlerin fetva makamlarında bulunan kişilerden oluşmaktaydı. “İlmi otorite” açısından cihatçı Selefiyye’de yaşanan bu yeni gelişmenin arkasındaki mantık aslında Bin Ladin’in Aralık 2001’de verdiği bir mülakatta şu ifadeyle açığa vurulmaktaydı: “Operasyonları gerçekleştiren gençler bilinen yaygın anlamıyla bir fikhın takipçisi değildirler. Onların kabul ettiği fıkıh, (sadece) Hz. Peygamber’in getirdiklerini esas almaktadır.”⁵²

51 Bu fetva, “Fatwa on Recent Events by Shaykh Hamûd al-Uqlâ” başlığıyla İngilizce’ye çevrilmiştir, bkz. <http://www.sunnahonline.com/ilm/contemporary/0017.htm>. Bu fetva ve Suudi Arabistan’daki yankısı hakkında bkz. N. Pelham, “Saudi Clerics Issue Edicts Against Helping Infidels”, *Christian Science Monitor*, 12 October 2001. Bin Ladin’in bu argümanları kullandığı demeclerinden örnekler için Yusufza’înin ve Mir’in röportajlarına bakılabilir.

52 “Bin Laden calls Sept. 11 attacks ‘blessed terror’”, CNN video-teyp kaydı (27 December 2002), <http://www.infoimagination.org/downloads/binladentape.PDF>, s.3. 1979’daki Ha-

Cihadî örgüt mensupları ve sempaticilerinin kabul ve onaylarıyla ulema otoritesinden bağımsız olarak *de facto* alim mertebesine ulaşan bu kim-seler, Suudi yetkililerince “kökleri dışarıda” olarak vasıflanmaktadırlar: Bun-ların fetva ve yayınları daha çok internet kanalıyla ülkeye girmekte, bunlara aldanan bilgisiz gençler de dince yasaklanan terörün bataklığına böylelikle sürüklenmektedirler.⁵³ Suriyeli alim Abdülmün'im Halîme,⁵⁴ Filistinli ve Mısırlı şeyhler Ebu Muhammed el-Makdisî⁵⁵ ve Ebû Hamza el-Mısıri⁵⁶ bu çeşit etkili Selefilerden sayılmaktadırlar. Bunlara ilave olarak Suudi Arabis-tan'lı “genç şeyhler”den, Bin Ladin'i İbn Abdülvehhab'ın davasının doğal vasfisi olarak gösteren Şeyh Abdülaziz el-Cerbû,⁵⁷ ve yine Bin Ladin'i “yüzyılın müceddidi” ilan eden Şeyh Ebû Cendel el-Ezdi,⁵⁸ Hamûd b. Uklâ'nın tale-belerinden Şeyh Ali b. Hudayr ve Şeyh Nâsır b. Hamad el-Fahd⁵⁹ hemen hatıra gelmektedirler.

rem başkanının lideri Cüheyman el-Uteybî de bir risalesinde, cemaatinin mensuplarının, okudukları okul ve fakülteleri bıraktıklarını, güven duymadıkları mevcut ulemaya başvur-mayı da terkettiklerini söylemekte; dini meseleleri öğrenmek için bizzat hadis mecmuaları-na ve Selefiyye'nin muteber tefsirlerine müracaat etmekle yetindiklerini, bu yolla Allah'ın kendilerini daha çok bilgilendirdiğini belirtmektedir. Bin Ladin'in mantığıyla örtüşen bu ifadeler için bkz. Dr. el-Uteybî, *Sevra fi Rihâbi Mekke*, y.y., t.y., s.269.

- 53 Bkz. “Tirâfât Müteleffeze li Su'udiyîn Mu'teklîn Tefdahü Esâlibe'l-Mütetarîfîn fi Tecnidî'ş-Şebâb”, *el-Hayât* (Londra): 13 January 2004.
- 54 Ebû Basîr Abdülmün'im Mustafa Halîme, radikal İslamcı Arap çevrelerde *Hükümül-İslâm fi'd-Dîmukrâtiyye ve't-Te'addüdiyyeti'l-Hızbiyye* (İslam'ın Demokrasi ve Çok Partili Hayat Hakkındaki Hükümü) (Amman, 1993) adlı kitabıyla ünlendi.
- 55 Asıl adı İsam el-Burkavî olan el-Makdisî, el-Kaide bağlantısı nedeniyle 2001 yılında Ürdün'de tutuldu, bkz. J.D. Halevi, “al-Qaeda's Intellectual Legacy: New Radical Islamic Think-ing Justifying the Genocide of Infidels”, *Jerusalem Viewpoints*, 508 (01 December 2003), *Glossary* bölümü.
- 56 Asıl adı Mustafa Kamil olan Ebû Hamza, Afganistan'da gözünü ve iki elini kaybetti. İngilte-re'den sığınma hakkı aldı. Londra'daki Finsbury Park Camii'nin imamlığını üstlendi. Ebû Hamza ve başında olduğu Ensârü'ş-Şerî'a adlı cemiyet, 1990'lı yıllarda Cezayir'de rejime karşı mücadele eden tekfir yanlısı Silahlı İslam Cemaati (GIA)'ne verdikleri destekle kendilerinden sözettirdiler. Ebû Hamza hakkında bkz. Y. Feldner, “Radical Islamist Profiles (1): London-Abu Hamza Al-Masri”, MEMRI Special Dispatch Series, No: 72 (October 16, 2001).
- 57 Şeyh Cerbû' bu iddiasını *et-Te'sîl bi Meşrû'iyyeti Mâ Hasale li Amrika* (Amerika'nın Başına Gelecek Yıkımın Dini Meşruiyeti Üzerine) başlıklı kitabında dile getirmektedir. Cerbû' 2003 yılında Suudi makamlarınca tutulanmıştır, bkz. J.A. Kechichian, “Testing the Saudi Will to Power: Challenges Confronting Prince Abdallah”, *Middle East Policy*, 10/4 (2003), s.109; Halevi, “al-Qaeda's Intellectual Legacy”, *Glossary* bölümü.
- 58 Asıl adı Ali Fâris eş-Şüveyl ez-Zahrâni olan Ebû Cendel, İmam Muhammed Üniversitesi'nin Ebha şubesi Şeriat Fakültesi'nden mezundur. Halen tutuklu olan Ebû Cendel'in 460 sayfa-lık söz konusu kitabı *Usâme bin Lâdin: Müceddidü'z-Zemân ve Kâhîrül-Amrîkân* başlığın taşımaktadır, bkz. Reuven Paz “Sawt al-Jihad: New Indoctrination of Qa'idat al-Jihad”, PRISM: The Project for the Research of Islamic Movements (www.e-prism.org) Occasional Papers, 1/8 (October 2003), s.2-3.
- 59 İlk olarak, Selman el-Avde'nin tutulanmasıyla başlayan Büreyde olaylarında yakalanan ve uzun süre tutuklu kalan Ali b. Hudayr 1955, Nâsır b. Hamad ise 1968 doğumludur. Faaliyet-leri hakkında bkz. Ulph, “The War Within”, s.7-8; P. Hallden, “Salafi in Virtual and Physical Reality”, *ISIM Newsletter*, 13 (Dec. 2003), s.38; M. Scott Doran, “Saudi Paradox”, *Foreign Affairs*, 83/1 (Jan. Feb. 2004).

ABD güvenlik birimlerince hazırlanan 11 Eylül'ün suçlu listesi içinde Havâli ve Avde'nin de isimleri yer almaktaydı. Buna karşı Havâli, söz konusu listelenmenin İslam'a ve Suudilere karşı bir komplo girişimi olduğunu söyledi ve bunun aşırı sağcı Amerikalı politikacılarca hazırlandığını iddia etti.⁶⁰ Bu tür suçlamalara rağmen ne Avde ne de Havâli ülkelerinde kovuşturmaya uğradılar. Çünkü bu şeyhlerin geldikleri son nokta uzlaşma noktasıydı ve Suudiler bu durumdan istifade etmek istiyorlardı. Vazgeçmedikleri cihatçı görüşlerine rağmen hem Avde hem de Havâli yukarıda adı geçen bir grup Selefi şeyhin varmış oldukları aşırı çizgiyi onaylamıyorlardı.

11 Eylül üzerine yazdığı bir makalesinde Selman el-Avde, İslam'ın suçsuz insanları, kadın, çocuk ve yaşlıları hedef almayı yasakladığını belirtmekte, bu nedenle uçaklar, alışveriş merkezleri gibi mekanların savaşlarda dahi sivilhaların hedefi olamayacağını bildirmektedir. Avde'ye göre bu çeşit terör eylemleri İslam ve müslümanlar açısından bir dizi zararı beraberinde getirmektedir. Her şeyden önce Filistin, Keşmir, Çeçenistan mücadeleleri gibi haklı davalar şaibe altında kalmaktadır. Davet faaliyetleri, kültürel aktiviteler, eğitim çalışmaları dünya çapında olumsuz etkilenmektedir. Bu ise din düşmanlarının arzu ettikleri bir durumdur. Yine dünya üzerindeki müslümanlar, özellikle Siyonist medyanın yönlendirmesiyle, çeşitli maddi manevi baskılarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Müslümanlar cani damgası yemekte, bu imaj çarpıtmasıyla insanların İslam'a yönelişine set çekilmektedir.⁶¹ Avde "orta yolculuğu" İslamiyet'in önemli bir prensibi olarak gösterir. *Ğuliv* yani aşırılık, fitrata ve şeriata ters bir tutumdur. Aşırılık, tarihte Haricilerin yaptığı gibi, birtakım şer'i delillere dayanırsa bile temel dini talimatlardan ciddi bir sapmadır. Aşırılığın sadece müslümanların bir sıfatı olmadığını altını çizen Avde, aşırı Yahudilerden oluşan lobilerin 11 Eylül'ü bahane ederek İslamiyet'e ve dindarlara saldırdığını öne sürmektedir. Yine Avde İslam dünyasında aşırı görüşlerin doğmasında adaletten yoksun Batılı politikaların büyük rolü olduğunu düşünmektedir.⁶² Suudi Arabistan, Mısır, Cezayir gibi ülkelerde silahlı cemaatlerin çıkışında bu rejimlerin güç ve baskıya dayanan politikalarının da etkili olduğunu vurgulayan Avde, bu cemaatlerle kurulacak diyalogun kısır çatışmaları önleyeceğini ileri sürmektedir. Taraflar birbirlerine kendi görüşlerini dikte etmemeli, ortak müştereklerde birleşmelidirler.⁶³ Cihat için Irak'a gitmenin hükmü hakkında verdiği bir fetvasında Avde, Iraklı olmayan müslümanlar için böyle bir farziyetin bulunmadığına şer'i deliller ışığında hükmetmektedir.⁶⁴ Avde'nin çekildiği bu mutedil çizgi-

60 "Eş-Şeyh el-Havâli: El-Hamle 'alâ's-Su'ûdiyye Yekûduhâ'l-Yemînü'l-Mütetarrifü'l-Amrikî", *el-Hayât* (Londra): 13 October 2003.

61 El-Avde, "An Opinion About What has Happened in America", islamtoday.net sitesinde Word belgesi. islamtoday Avde'nin danışmanlığında yayın yapan bir web sitesidir.

62 El-Avde, "Et-Tetarraf ve't-Tetarrifü'l-Mudâd", islamtoday.net sitesinde 02.12.2001 tarihli Word belgesi.

63 El-Avde, "Hivâr em Tesâdum", islamtoday.net sitesinde 31.07.2004 tarihli Word belgesi.

64 El-Avde, "Hel Nezheb ilâ'l-İrâk", islamtoday.net sitesinde 17.01.1424 h. tarihli Word belgesi.

nin Suudi hapisanelerinin “terbiye edici” özelliğinin doğal sonucu olduğunu söyleyenler olmasına karşın,⁶⁵ fikri olgunluğa erişmesinin ve 11 Eylül’ün ardından oluşan olağanüstü şartları yeniden değerlendirmesinin gözle-
nen değişimde esas etken olduğunu belirtmek daha doğru olacaktır.

Suudi Arabistanlı yüz elli kadar din alimi, bilim adamı ve entelektüelin imza attığı “Nasıl Birarada Varolabiliriz” başlıklı, “şiddet diline alternatif yaratmak” için dünyaya barış ve diyalog çağrısı yapan açık mektubun imzacıları arasında Avde ile beraber Âiz el-Karnî ve Havâfî gibi radikal şeyhlerin de bulunması,⁶⁶ cihatçılardan önemli isimlerin olduğu itidal çizgisinin somut bir göstergesidir. Diğer bir radikal olan Dr. Muhsin el-Avecî’nin Şeyh Havâfî ile katılmış oldukları bir TV programında yaptığı Bin Ladin eleştirisi, aşırılıkla itidal arasındaki farkı belirginleştirmektedir. Şeyhlerin eleştirisi üç noktada odaklanmaktadır: Birincisi, Bin Ladin, yöneticileri ve ulemayı geçerli kanıtlara dayanmadan küfürle itham etmektedir. İkincisi, el-Kaide müslüman ülkeleri savaş arenalarına dönüştürmüştür. Üçüncüsü, Bin Ladin ve arkadaşları masum insanları hedef seçmektedirler.⁶⁷ Hiç bir zaman gayri İslami saymadığı, bilakis İslam dininin ve yegane sahih yol addettiği Selefi akidenin dünya üzerinde neşri için varlığını zaruri gördüğü Suudi devletinin güvenlik ve selameti adına Şeyh Havâfî, bu bağlamda önemli bir misyonu yüklenmek istemiştir. Bu misyon, aşırı Selefler ile devlet arasında diyalog ortamı yaratarak kırk kadar alimle birlikte teröristlerle hükümet arasında arabuluculuk yapma hazırlığına girmiştir. Veliahd Prens Abdullah ile ulema arasındaki bu misyonun başlangıcı olacak tarihi toplantının gerçekleşip gerçekleşmediği bilinmemekle beraber, Suudi yönetimi, teröristlerle masaya oturma anlamına gelecek böyle bir planın varlığını doğal olarak inkar etmiştir.⁶⁸ Ancak 2004 yılı Temmuz ayında teröristleri topluma kazandırmak adına çıkarılan af yasa-
sının yasallaşmasında ve kısmen de olsa uygulamada amacına ulaşmasında Havâfî’nin önemli katkısı bulunmaktadır. Büyük saygı duydukları ve samimi-
yetinden kuşku duymadıkları şeyhlerinin evine bizzat gelerek veya telefonla ulaşarak teslim olan birçok önemli teröristin kimlikleri, teslim olma serüvenleri, Havâfî ile aralarında geçen ikna diyalogları, Havâfî’nin onları güvenlik güçlerine teslimi sırasında yaşananlar Arap medyasını uzun bir süre meşgul etmiştir.⁶⁹

65 Douglas Jehl’in Selman el-Avde röportajı, “After Prison, A Saudi Sheik Tempers His Words”, *New York Times*: 27 December 2002.

66 Bkz. “How We Can Coexist”, islamtoday.net sitesinde Word belgesi.

67 10 Temmuz 2002’deki Al Jazeera TV röportajından ilgili alıntılar için bkz. “Saudi Opposition Sheikhs on America, Bin Laden, and Jihad”, MEMRI Special Dispatch Series, No: 400 (July 18, 2002). Yine Cihadî şeyhlerden olan ‘Âiz el-Karnî’deki uzlaşma ve yumuşama yönündeki değişim için bkz. F.G. Gause III, “Be Careful What You Wish For: The Future of U.S.- Saudi Relations”, *World Policy Journal*, 49/1 (2002), s.44-5.

68 Bkz. “El-Havâfî lîl-Hayât: Mubâderatü Vakfîl-Unf Yukaddimuhâ Ulemâu Dîn ilâ’l-Emîr Abdillâh”, *el-Hayât* (Londra): 13 November 2003.

69 Örneğin bkz. “Es-Su’ûdiyye: Mühletü’l-Afv Tenkadî bi İstislâmi 6 Matlûbîn”, *el-Hayat* (Londra): 22 July 2004; ve aynı konudaki 23 July 2004 tarihli haberler.

Havâli gibi muhalif şeyhlerin mevcudiyeti zor zamanlarında Suudi rejimine yardım etmeye devam edecektir. Fakat ne Avde ve Havâli'nin ne de diğerlerinin, "müesses" Selefi ulema olmayan bir biçimde onları günlük siyasetin tam ortasına yerleştiren söylem ve tutumlarını terkedeceklerini sanmak yanlış olacaktır. Vehhabilik ile İslamcılığın sentezinden oluşan mücadeleci Selefi tavırları onları Suudi Selefîyesi'nden farklı kılmayı sürdürecektir. Nitekim son olarak Havâli'nin başını çektiği yüz elli kişilik bir alim ve entellektüel grubunun, İslami eğitim ağırlıklı okul müfredatlarında seküler yönde değişiklik yapılması kararını alan devleti yayınladıkları sert bir bildiriyle uyarması,⁷⁰ yine tüm dikkatlerin Havâli ve arkadaşları üzerine toplanmasına yol açmıştır.

2. Suudi Selefîye

Burada "Suudi Selefîye" isimlendirmesine gidilirken, umera-ulema işbirliğine dayalı 1744 Dir'iye İttifakı ruhunun, mevcut Suudi yönetimi ile ulema arasında yaşatılmasını dinin menfaati açısından zaruri sayan Selefi ulema ve onların takipçileri kastedilmiştir. Anlaşılacağı gibi bu zihniyet ve gruplaşma, cihadî akımlarda görüldüğünün aksine, Vehhabi tarihinin ilk başından itibaren Suudi Arabistan'da "müesses" yani "kurulu" bir nitelik arz etmektedir. Suudi ülkesinin dışında da söz konusu müesses yapı gibi düşünen ve hareket eden çok sayıda resmi ve gayri resmi gruplaşma bulunmaktadır. Ancak bu yapıların büyük çoğunluğunun dini ve fikri kaynakları, çeşitli Suudi dini kurumlarıyla bağlantılı olan alimlerdir. Yine bunların önemli bir kısmı bu kurumlardan bir şekilde maddi destek almaktadırlar. Dolayısıyla köken olarak Suudi olmayan söz konusu kişi ve grupları da Suudi Selefîye ismi altına dahil etmekte sanıyoruz bir yanlış bulunmamaktadır.

1926'dan sonra Suudi kralının karşısına geçen cihat yanlısı İhvan gruplarının tasviye edilmesine dayanak olan fetvayı bir grup Selefi alim vermiştir. 1930 sonrasına rastlayan seküler kanunlaştırma girişimleri, yönetimde ve sosyal hayatta gözlemlenen modernleşme hamleleri muhafazakar çevrelerce tepki görmesine rağmen aynı alimler tarafından onaylanmış, devletin işi kolaylaştırılmıştır. Cüheyman'ın 1979'daki eylemini bastırmak için Harem-i Şerife yapılan silahlı müdahale, resmi bir dini kurumun verdiği cevazla gerçekleşmiştir. Kısacası bu çeşit Selefîye, Suudi Krallığı'nın dini meşruiyet kaynağıdır ve icraatlarının onay makamıdır. Bu nizam özellikle 1990'dan sonraki tutumuyla, kendisiyle Cihadîler arasındaki farklılığı belirginleştirmek istemiştir. Tıpkı Cihadîler gibi onlar da, kendilerinin Selefîliğin dünya üzerindeki yegane temsilcileri olduklarını savunmaktadırlar.

Suudi Selefîye'nin yakın tarihteki en önemli şahsiyetleri olan İbn Bâz,⁷¹

70 Bkz. "Saudi Scholars Warn Against Changing School Books", *Daily Times* (Pakistan): 04 January 2004.

71 1912'de Riyad'da doğan âma şeyh Abdülaziz b. Abdullah İbn Bâz, el-Harc kadılığı, Riyad'daki Şeriat Fakültesi'nde öğretim üyeliği, Medine İslam Üniversitesi'nde rektörlük, İdâretü'l-Buhûs'da başkanlık, Hey'etü Kibâri'l-Ulemâ reisliği ve başmüftülük vazifelerinde bulundu. İbn Bâz 13 Mayıs 1999'da vefat etti.

Elbânî,⁷² İbnü'l-Useymîn,⁷³ Abdülaziz Âl-Şeyh,⁷⁴ Sâlih el-Fevzân,⁷⁵ el-Medhâfî,⁷⁶ Mukbil el-Vâdî'î,⁷⁷ Ubeyd el-Câbirî⁷⁸ gibi isimlerin fetvaları ve yazılı eserlerinden, akımın Cihadîlerden farklılaşan belirgin yönelimlerini saptayabilmek mümkündür.

2.1. Suudî Selefiyye'nin Fikirleri

Suudî Selefiyyesi büyük günah işleyeni mutlak kafir saymayı Harici bir tutum olarak görmektedir. Zira mutlak küfür dinden çıkarır, hukuki ve içtimali sonuçlar doğurur. Oysa büyük günahkar, "küçük küfür" sayılan günahıyla müslümanlar içinde yaşamayı sürdürebilir. Toplu tekfir caiz değildir. Bir şehrin, bir milletin veya bir devletin bütün kademelerinin, onlardan bir kısmının işlediği küfürle toptan kafir sayılması Selefi akideyle bağdaşmaz.⁷⁹ Müslüman devlet başkanına itaat farzdır, isyan etmek haramdır. Ancak şu iki şart birarada gerçekleşirse ayaklanma caiz olur: Birincisi; yöneticinin "açıkça" küfre girmesidir. İkincisi; mevcut haldeki zarar ve kötülüğün daha fazlasını ortaya çıkarmayacak biçimde yöneticiyi görevinden uzaklaştırma gücünün

72 Muhammed Nasrüddin el-Elbânî, Arnavutluk'un ünlü Hanefi alimlerinden Nuh Necati el-Elbânî'nin oğlu olarak 1914'de İşkodra'da dünyaya geldi. Ülkedeki komünist rejim nedeniyle aile Şam'a hicret etti. Elbânî tahsilini Suriye'de sürdürdü. Hadis ilmine olan ilgisi onu Selefi akıma yöneltti. Yürüttüğü da'vet faaliyetleri nedeniyle zaman zaman Ürdün, Lübnan, Emirlikler gibi ülkelere taşınmak zorunda kaldı. Bir süre Medine İslam Üniversitesi'nde hadis okuttu. Yirminci yüzyılın muhaddisi olarak bilinen Elbânî 2 Ekim 1999'da vefat etti.

73 Muhammed b. Sâlih İbnü'l-Üseymîn et-Temîmî 1926'da Necd'in Uneyze şehrinde doğdu. İmam Muhammed Üniversitesi'ne bağlı Kasım Şeriat Fakültesi'nde akaid okuttu. Hey'et üyeliği ve Uneyze Cami-i Kebir imam-hatipliği vazifelerinde de bulunan İbnü'l-Üseymîn 10 Ocak 2001'de vefat etti.

74 İbn Abdülvehhab torunlarından âma şeyh Abdülaziz b. Abdullah Âl-Şeyh 1941'de Riyad'da doğdu. İlmî Da'vet Enstitüsü'nde ve mezun olduğu Riyad Şeriat Fakültesi'nde bir süre hocalık yaptı. 1986'da Hey'et üyeliğine atandı. 1999 yılında İbn Bâz'ın yerine Hey'et reisliği ve başmüftülük görevine getirildi. Halen aynı vazifesini sürdürmektedir.

75 1933'de Necd'de doğan Sâlih el-Fevzân, Riyad'daki Şeriat Fakültesi'nden mezun oldu. Aynı kurumda fıkıh dalında mastır ve doktorasını tamamladı. Eğitim ve adaletle ilgili kurumlarda önemli görevlerde bulundu. Halen Hey'et üyeliği vazifesinin yanında yüksek fetvâ komitesinde, Râbita'ya bağlı fıkıh komitesinde ve hac mevsiminde görevli da'vetçileri organize eden diğer bir komitede görev yapmaktadır.

76 Dr. Rebî' b. Hâdî el-Medhâfî 1931 yılında Yemen sınırındaki Cizan'da doğdu. Medine İslam Üniversitesi'nden mezun oldu. Mekke Ümmü'l-Kurâ Üniversitesi'nde doktorasını yaptıktan sonra mezun olduğu üniversiteye hadis hocası olarak döndü. İbn Bâz onu, 'günümüzün cerh ve ta'dil üstadı' olarak vasıflandırmıştır.

77 Yemenli Selefiyye'nin liderlerinden, Demmec Dârü'l-Hadisî'nin imamı Mukbil b. Hâdî el-Vâdî'î, *Havle'l-Kubbeti'l-Mebniyye 'alâ Kabri'r-Resûl* adlı kitabında Hz. Peygamber'in kabri üzerindeki yeşil kubbenin yıkılmasını teklif etmişti. Ebû Hanîfe'nin tenkidine dair *Neşrü's-Sahîfe* ve İranlı hacıların Hicaz'da çıkardıkları olaylara dair *İlhâdü'l-Humeynî 'alâ'l-Ardî'l-Haremeyn* adlı kitaplar Mukbil'in diğer tanınmış eserleridir. Şeyh Mukbil 21 Temmuz 2001 günü Cidde'de vefat etmiştir.

78 Medine İslam Üniversitesi emekli profesörü Ubeyd b. Abdullah el-Câbirî'nin cihat metodu ve Seyyid Kutub eleştirisi üzerine kitapları bulunmaktadır.

79 El-Fevzân, *The Speech of the Scholars Upon Salmaan and Safar: Part 3*, salafipublications.org, no: ndv120008; Tâlibü'l-İlm, *er-Reddül-Mesâli 'alâ'd-Duktûr Sefer el-Havâli*, salafipublications.org, no: ndv120003, s.8.

muhalliflerde bulunmasıdır. Namaz kılan devlet başkanı mümindir, dolayısıyla ona isyan caiz değildir.⁸⁰ Ahmet b. Hanbel ve İbn Teymiyye'nin kendi dönemlerindeki tutumları da yukarıda belirtildiği gibi olmuştur. Bush ve Clinton'un "yeni dünya düzeni"ni destekledikleri için Suudî ulemasını suçlayan çevreler; aslında İbn Teymiyye'yi Cengiz Han'ın, İbn Hanbel'i de bid'atçı Abbasiler'in "dünya düzenleri"ne uymakla suçlamış olmaktadırlar. Zira bu imamlar yöneticilerini ne tekfir etmişlerdi, ne de onlara karşı isyana kalkışmışlardı.⁸¹

Suudî Selefî alimler, Suudi Arabistan'ın dış politika kararlarını fetvalarıyla meşrulaştırmışlardır. İran-İrak savaşında Humeyni'ye karşı Saddam'a verilen destek, Ehl-i Sünnet adına Rafizî tuğyanına mani olma amacıyla açıklanmıştı.⁸² Körfez krizinde ise Irak'a savaş açan ABD'nin desteklenebileceği ilan edildi. İbn Bâz fetvasında, Kuveyt'in haksız işgalinin sona ermesi, Kuveytlilerin can, mal ve ırzlarının muhafazası gerekçesiyle ABD taraftarlığına cevaz verdi. Ayrıca İbn Bâz bu savaş sırasında beş binden fazla Amerikan askerinin İslam'ı seçtiğini iddia ederek, Suudi politikasının güzel bir semeresi olarak bu gelişmeyi değerlendirdi. Şeyh Mukbil ise, "Allah'ın kendi dinine günahkar insanlar vasıtasıyla da yardım edeceğini" söyleyen hadisi hatırlattı ve bu bağlamda ABD'ye verilen desteğin makul ve şer'i esaslara dayandığını bildirdi.⁸³

Bazı Selefî örgütlerce Suudi Arabistan'daki yabancılara yönelik terör eylemlerinin meşru gerekçesi olarak sunulan, bütün Yahudi ve Hıristiyanlar'ın Arabistan'dan çıkarılması emrini içeren hadisi Suudî Selefîyye, Cihâdîlerden tamamen farklı anlamaktadır. Öncelikle onlara göre bu hadis "öldürün" değil "çıkartın" emrini vermektedir. Dahası, söz konusu Ehl-i Kitap kendilerine verilen ahd çerçevesinde önemli görevlerde çalışmak ve hizmet görmek için kutsal topraklara gelmişlerdir. İşleri bitince ülkelerine geri döneceklerdir. Kafirlerle muhatap olunduğunda dürüst olmak ve onlara yumuşak bir üslup ve kibarlıkla muamele etmek, gerekirse hediyeleşmek gerekir. Onlara hidayet vermesi için Allah'a dua edilmelidir. *El-berâ* yani kafirlerden uzaklaşma prensibi dünyevi meseleleri değil dini meseleleri kapsamaktadır.⁸⁴ Talepleri

80 Cezayir'de devlete karşı mücadelenin hükmü sorulunca İbnü'l-Useymin, Cezayir cumhurbaşkanının namaz kılıp kılmadığını öğrenmek istemiş, namaz kıldığı kendisine söylenince bu yöneticiye karşı isyana dinin izninin olmadığını bildirmiştir, bkz. *The Fatawaa of Imaam Ibnul-Uthaymeen (D. 1421 H.) Concerning the Algerian Affair and Additional Guidelines Concerning Terrorism and Revolt*, Troid Publications (www.troid.org), s.10.

81 Devlete itaat ve isyanın ölçüleri konusunda Suudî ulemanın görüşlerini derleyen şu eserlere bakılabilir: Abdülmelik er-Ramazânî el-Cezâirî (der., thk.), *Fetâvâ'l-Ulemâ'l-Ekâbir fî mâ Uhdura min Dimâ f'l-Cezâir*, Acman (BAE), 1422; *Fatawa from the Imaams of Salafiyah Concerning Rallies and Demonstrations and Additional Guidelines Concerning Revolt and Tefeer in Light of the Algerian Affair*, Troid Publications, s.6, 10-2; *Shaikh Fawzan on Calling Oneself Salafi*, salafipublications.org, no: caf020002, s.4; *The Speech of the Scholars upon Salmaan and Safar: Part 1*, salafipublications.org, no: ndv120006, s.11-2.

82 Bkz. el-Havâli, *Keşfü'l-Ğümme*, s.20-1.

83 Bkz. Tâlibü'l-İlm, *er-Reddü'l-Mesâli*, s.4, 17; Mukbil el-Vâdî, *The Speech of the Scholars upon Salmaan and Safar: Part 2*, salafipublications.org, no: ndv120007, s.3. Aynı konuda Hey'et'in fetvası için bkz. Al-Fahad, "From Exclusivism", s.518-9.

•84 *Shaykh Saalih al-Fawzaan on Expelling the Jews and Christians from the Arabian Peninsula*,

üzerine bu kafirlere verilen ahd vasıtasıyla devlet onları korumasına almıştır. Yine mümini ile günahkarı ile bütün Suudi vatandaşları aynı ahd altındadırlar. Sırf Ehl-i Kitab'dandır veya günahkardır diye, bir müslüman ülkede yaşayan çeşitli kesimlere saldırı düzenlemek, mallarını gaspetmek dine aykırıdır. Eğer sorun varsa, şeriat mucibince hükmedecek mahkemelere sorunlar götürülmek suretiyle çözüme ulaşılmalıdır.⁸⁵ Cihat; vaaz ve nasihat ile ya da Selefi alimlerin kalemleriyle yapılabileceği gibi, "kendisine bey'at edilmiş" bir imamın direktifiyle silahlı olarak da yapılabilir. Bunlar dışında, sıradan herhangi bir insanın liderliği altında, arabalara tuzaklar kurmak, büyükelçiliklere bombalar yerleştirmek, çoğu zaman bu eylemleri gerçekleştirmek için canını feda etmek, hem de bunları kendilerine eman verilmiş insanlara karşı yapmak cihat değildir. Cihat açıyorum veya cihada gidiyorum demekle cihat yapılmış olmaz. Cihada karar verecek merci, siyaset bilgisi ve deneyimi olan devlet adamlarından başkaları değildir.⁸⁶ Öte yandan ümmetin silahlı cihada henüz hazır olmadığı unutulmamalıdır. Kaybedileceği baştan belli bir savaşa girmek caiz de değildir. O zaman yapılacak tek şey, tevhide sarılmaya ve şirkleri terketmeye insanları davet ederek sahih dini temeller üzerinde -ki bunlar Kur'an, sünnet ve selef-i sâlih metodudur- müslümanları cemetmek olmalıdır. Ayrıca günümüzde cihat çağrısı yapanların akideleri bozuk olduğu için bütün çabaları beyhude ve neticeleri zararlı olacaktır. Afganistan'a cihat için giden Suudili gençler orada Mısırlı tekfirli gruplarla beraber olmakta, sonra da onların zararlı fikirleriyle zehirlenmiş olarak ülkelerine dönmektedirler. Bu nedenle ülkedeki selef alimleri artık gençlere, Afganistan ve Irak gibi ülkelerdeki "sözde" cihatlardan uzak durmaları çağrısı yapmaktadırlar. Savaşın devam ettiği bu yerler için yapılması gereken oradaki müslümanların sıkıntılarını gidermesi için Allah'a dua etmek olmalıdır.⁸⁷

Suudî Selefiyye, demokrasiye ve demokratik tepki biçimlerine sıcak bakmamaktadır. Hür seçimlere dayalı parlamenter sistem ve çok partili hayat hakkındaki bir soruya verdiği cevabında Şeyh Mukbil, bu tür sistem ve organların ABD ve diğer Batılı devletlerce müslümanları bölüp zayıflatmak amacıyla empoze edilen düzenler olduklarını söylemektedir.⁸⁸ Filistin'deki rutin gösteri yürüyüşleri hakkında konuşan Şeyh Fevzân ise, İslam'ın dur-

salafipublications.org, no: mnj140005, s. 2-3; Fawzee al-Atharee, *Treatment of Non-Muslims in Their Lands*, salafipublications.org, no: lsc010002, s. 4-19.

85 *Fatawaa from the Imaams*, s. 6.

86 Tâlibü'l-İlm, *er-Reddül-Mesâli*, s.10; Shaikh Ubayd al-Jabiree on the Position Towards Iraq, salafipublications.org, no: caf020004, s. 1.

87 Bkz. Shaikh al-Islam Strikes Important Lessons for the Ummah, salafipublications.org, no: caf020002, s.4-6; Haneef J. Oliver, *The Wahhabi Myth: Dispelling Prevalent Fallacies and the Fictitious Link with Bin Laden*, s.103-4, 106 (Viktoria: Trafford Publications, 2003'de basılan 156 sayfalık bu kitaba yaptığımız referanslarda, www.wahhabimyth.com adresindeki 116 sayfalık pdf edisyonu kullanılmıştır).

88 Shaikh Muqbil bin Haadi'ee Interview with Hassan al-Zayidi of the Yemen Times, salafipublications.org, no: msc060013, s.4. Şeyh Rebi' de, temsili demokrasi, katlımcılık gibi modern kavramları "şark ve garbın bid'atleri" olarak değerlendirmektedir, bkz. el-Medhalî, *Meâhiz*, s. 23-4.

gun ve dingin bir din olduğunu, kargaşa ve gürültünün bu dinde yerinin bulunmadığını belirterek, sokak gösterilerinin düzeni bozmaktan başka bir yararının bulunmadığını ileri sürmektedir. Şeyh İbn Bâz da protesto gösterilerine cevaz vermemekte, duyulan tepkilerin bunun yerine, yetkililere yazılacak da'vet ve nasihat mektuplarıyla iletilebileceğini belirtmektedir. Ancak İbn Bâz, fitneye yolaçaacağı gerekçesiyle bu mektupların vaaz ve hutbelerde veya gazetelerde halka ilan edilmemesi gerektiğini bildirmektedir. ABD ürünlerini boykot çağrılarını değerlendiren Şeyh Câbirî ise, bu protesto biçimini, Halife Yezid'in kazdırmış olduğu kaynaktan su içmeyi caiz görmeyen Şiiilerin hareketlerine benzeterek eleştirmektedir.⁸⁹

2.2. Suudî Selefiyye'nin Cihadî Selefiyye Eleştirisi

Üsâme Bin Ladin, el-Kaide ve eylemleri, Suudî Selefi alimlerin kaleminden çıkmış bir dizi fetva, bildiri, kitap ve risaleyle mahkum edilmektedir. 11 Eylül'den çok önce, 1987 yılında yayınladığı bir fetvada İbn Bâz, Mısırlı Selefi bir cemaat olan Cihat örgütüyle müslümanların tüm ilişkilerini sona erdirmelerini, hatta örgüt üyelerine selam vermeyi kesmelerini ve onların zararları hakkında diğer insanları uyarmalarını salık vermişti.⁹⁰ Yine Şeyh Muhammed el-Medhâfî, Bin Ladin'in Mısırlı akımlardan etkilendiğini, onun Selefi değil "tefkir"⁹¹ olduğunu ilan etmişti.⁹¹ 11 Eylül'den sonra bu eleştiriler daha da şiddetlendi. Öncelikle el-Kaide'nin Selefi değil çağdaş Harici bir örgütlenme olduğu öne sürüldü. Örgütün başındaki Bin Ladin'in Selefilikinin sahte olduğunu kitabında savunan Haneef Oliver, onun sufilığe meylini bu iddiasına kanıt olarak gösterir. Öncelikle Bin Ladin'in Taliban ile ilişkisini ve ailesinin Yemen Hadramut kökenli oluşunu gündeme getiren Oliver, Hadramut'un tarikatlerin yatağı olan bir bölge olmasından ve Taliban'ın da Nakşi-Diyobendi fikriyata dayanmasından ötürü Bin Ladin'i sufi olmakla itham etmektedir. 11 Eylül hava korsanlarının ruhlarına Fatıha başışlandığını söyleyen Bin Ladin,⁹² tasavvufçulara ait böyle bir bid'at ritüelin uygulayıcısı olarak Selefi olmadığını aslında itiraf etmiş olmaktadır.⁹³ Oliver ayrıca Bin Ladin'i, sol ideolojilere dayandığını ileri sürdüğü Seyyid Kutub'un düşencesiyle irtibatlandırmak ister: "Mevdudi-Kutbizm, Bin Ladinizm'in üzerinde geliştiği ideolojik fikri zemini temin etmiştir". Onun Suudi devleti gibi müslüman hükümetleri tekkir etmesi, "Kutb"⁹⁴ etkileşiminin açık işaretidir.⁹⁴ Bütün bildirilerinde Bin Ladin'in referansı günlük siyasettir. Böyle bir söylem, sürekli tevhit inancına referans yapmış olan peygamberlerin metoduna ters düşmek-

89 Bkz. *Fatawaa from the Imams*, s. 8-9; *Shaykh Ubayd al-Jaabiree on the Position Towards Iraq*, s.1; *Allaamah al-Fawzaan on the Palestinians (April 2002)*, salafipublications.org, no: caf020011, s. 2.

90 *New York Times: Bin Laden, Qutubizm and Salafiyah*, salafipublications.org, no: grv070024, s. 4.

91 Oliver, *The Wahhabi Myth*, s. 22.

92 Bkz. Hamid Mir'in Bin Ladin röportajı.

93 Oliver, *The Wahhabi Myth*, s. 7-9.

94 Oliver age, s. 9-10, 20-1.

tedir. Oliver, Hamas, GIA gibi İslamcı organizasyonların İslam karşıtlarınca kurulduğunu, en azından kullanıldığını ileri sürer ve el-Kaide'yi de bu bağlamda değerlendirir. Bu plan, özelde Selefililiği genelde ise İslamiyet'i dünyaya kötü göstermeyi ve bu yolla yok etmeyi hedefleyen gizli güçlerce planlanmış zekice bir oyundur. El-Kaideciler ise bu oyunun baş aktörleridirler.⁹⁵

Suudî Selefiyye'ye göre el-Kaide eylemlerinde hep masumlar zarar görmektedir. Masumlara veya eman verilmiş insanlara saldırmanın orta yolcu bir din olan İslam'da yeri yoktur. İntihar saldırılarıyla ölüme gitmek haramdır. Bu tutumlar olsa olsa Hz. Peygamber'in lanetlediği Haricilik ile bağdaşmaktadır. Kafir güçler ise, söz konusu Haricileri onlar üzerinden İslamiyet'e saldırmak için araç olarak kullanılmaktadırlar. Batılı medya da bu planlı saldırınının diğer aracıdır. Tamamen haksız ve maksatlı olan bu girişimlerin önünü kesmek için alimiyle cahiliyle tüm müslümanlar seferber olmalıdırlar.⁹⁶

Suudî Selefiyye, Suudi ülkesindeki düzen bozucu faaliyetlerin ortaya çıkışınının baş sorumluları olarak Selman el-Avde ve Sefer el-Havâli gibi Selefi alimlerin fikir ve faaliyetlerini hedef göstermektedir. İbn Bâz, "batıl da'vetçiler" adını verdiği bu şeyhlerin devlet ve yöneticiler hakkında kötü niyetli yönelimleri bulunduğunu ve yönetime karşı halkı kışkırttıklarını savunmaktadır. Haricilik olarak vasıfladığı bu tutum, İbn Bâz'a göre, çoktan bid'at sınırına ulaşmış bulunmaktadır. Elbâni ise, büyük günah işleyeni kafir saydıkları için Havâli ve taraftarlarının "çağdaş Hariciler" olarak sıfatlanabileceğini söylemektedir. Elbâni, bu grupların etkisindeki "yeni yetmelerin" kendilerini Mürcüî olmakla suçladıklarından yakınmaktadır. Şeyh Fevzân da aynı konuya değinmekte, günümüz İslam ümmetinin hakiki İslamiyet'i benimseyip yaşamadığını belirtmek için Avde'nin icat edip kullandığı "kaybolan ümmet" kavramının toplu ve genel tekfire sebebiyet vereceği uyarısında bulunmaktadır. Şeyh Mukbil, birçok gencin bu şeyhlerin peşine takılarak "harcandıklarını" düşünmektedir.

Şeyh Rebî' el-Medhalî, Havâli'nin *Zâhiratü'l-İrcâ'sı*na yazdığı reddiyesinde, Cihadîlerin Suudîlere yönelttikleri çeşitli eleştirileri bize aktarmaktadır.

95 Bkz. Oliver, age, s. 50, 77, 97-100.

96 Terörist faaliyetler üzerine oluşturulmuş literatürden Suudî Selefi alimlerin yukarıda geçen fikirlerini okumak mümkün olmaktadır. Kitap, risale, fetva ve bildirilerden oluşan bu literatür arasında İngilizce yazılmış veya Arapça'dan bu dile çevrilmiş şu eserlere bakılabilir: Haneef J. Oliver, *The Wahhabi Myth*, Viktoria 2003; Abul-Hasan Maalik al-Akhdar (ed.), *In Defense of Islaam In the Light of the Events of September 11th*, Toronto: Troid Publications, t.y.; *The Mufti of Saudi Arabia on the New York Attacks*, (Başmüftü Abdülaziz Âl-Şeyh'in fetvası) salafipublications.org, no: caf 020015; *The Major Scholars on the Salafi Position Towards the Suicide Bombings in Riyaadh (May 2003)*, (Hey'e't'in fetvası) salafipublications.org, no: caf 020016; *Shaykh Salih al-Fawzaan on the Khawarij, the Bombings in Riyaadh and the Sanctioning of the Hypocrites*, (Şeyh Fevzân'ın fetvası) salafipublications.org, no: caf 020017; *Shaikh Salih as-Suhamy on Attacks on the WTC*, (Şeyh Suheyymî'nin fetvası) salafipublications.org, no: caf 020008; *Our Painful Condition and Promised Future*, (Amman'daki İmam Elbâni Merkezi'nin bildirisi) salafipublications.org, no: caf020007; *The Advice of Shaykhul-Islam Ibn Baaz (d.1420 H) to Usaamah ibn Laadin al-Khaarije*, (İbn Bâz'ın fetvası) Troid Publications, (fetvanın *Beyânu Hukûki Vulâti'l-Umûr alâ'l-Âmme* başlıklı Arapça orijinali ise İbn Bâz'ın *Mecmû'ü'l-Fetâvâ'sı* içinde www.binbaz.org.sa/Display.asp?f=bz017-11.htm adresindedir).

Örneğin Kuveytli Selefi Abdurrahman Abdülhâlık, “ölü yıkayıcılar” olarak adlandırdığı Suudî ulemayı modern ideolojileri ret ve tenkitte yetersiz bulmuş, onların ilminin öz değil “kabuk bilgi” olduğunu ileri sürmüştür. Havâli de yine aynı kesimi hep nazariyatla uğraşmakla, toplumsal değişim ve islah adına hiç bir şey yapmamakla itham etmiştir. Medhalî bu ağır tenkitlere tek tek cevap verir ve onları Selefi metoda ihanet etmekle suçlar. Hasan el-Benna, Seyyid Kutub, Mevdudî, Said Havva, Muhammed Gazali, Raşid Gannuşî gibi kişilerin Muhammed b. Abdülvehhab’a düşmanlıkları vardır. Bu gizli düşmanlık, adı geçen İslamcılarının etkisindeki Selefilere hak yoldan saptırmaktadır. Havâli de bunlardandır. Efgani’yi, Hasan Turabi’yi, Hasan Hanefi’yi modernist fikirleri nedeniyle mahkum eden Havâli’nin aynı tutumu niçin yine bir modernist olan Kutub’a karşı göstermediğini Medhalî merak etmektedir. Ona göre Havâli, Kutub’u İbn Teymiyye ve İbn Abdülvehhab düzeyinde görmekte, hatta zaman zaman hassas konularda Kutub’un fikirlerini daha öncelikle ele almaktadır.⁹⁷

Ünlü Suudî şeyhlerinden birisinin öğrencisi olduğunu sandığımız Tâlibü’l-ilm takma adlı yazarın *er-Reddül-Mesâli* başlıklı yirmi dört sayfalık risalesi de Havâli’nin *Filistin beyne’l-Va’di’l-Hak* adlı kitabına bir reddiyedir. Öncelikle yazar, Havâli’nin kitabındaki dil ve üslubun Selefi alimlerce anlaşılmayan bir dil ve üslupta olduğunu öne sürmektedir. Bunun sebebi yazara göre Havâli’nin kullanmış olduğu “alışılmadık” kaynaklardır. Ayet ve hadislerin çok az geçtiği kitapta, geçmiş ulemaya da nadiren atıf yapılmaktadır. Bunlar yerine başta Tevrat ve İncil olmak üzere Yahudi ve Hıristiyan yazarların klasik ve modern eserleri, yine aynı kesimlerin sözlü ve yazılı demeçleri, yer yer sinema filimleri kitabın ana kaynaklarını oluşturmaktadır. Bu metoduyla Havâli gençleri Kur’an ve hadis metinlerinden uzaklaştırmış, muharref kitaplarla, batıl sözlerle onları meşgul etmiştir.⁹⁸ Havâli’nin kitabındaki ana mesajı, Siyonist-Haçlı ittifakına karşı müslümanlara siyasi birlik çağrısıdır. Oysa yazara göre Selefi metot akidede birliğe çağrıyı ön görmektedir. 19. yüzyılda Ortadoğu’daki İngiliz ve Yahudi yayılmacılığına karşı Osmanlı Devleti’nin duruşundan Havâli’nin övgüyle bahsetmesi yazarı oldukça rahatsız etmiştir. “Tasavvufçu ve kabirci” olarak vasıfladığı Osmanlı’nın savunulamayacağını düşünen yazar, tevhitte saptığı için yıkıldığını iddia ettiği Osmanlı Devleti yerine Allah’ın müslümanlara Suudi Arabistan gibi bir tevhit devleti nasip ettiğini belirtmekte, bu imkanı verdiği için O’na hamdetmektedir.⁹⁹

97 El-Medhalî, *Meâhiz Menhecîyye ‘alâ Şeyh Sefer el-Havâli*, s. 20-4, 29-31. Bu eser *Manhaj Observations on Safar al-Havâli* başlığı altında Arapça Word belgesi olarak salafipublications.org, no: ndv120002’de kayıtlıdır.

98 Tâlibü’l-ilm, *er-Reddül-Mesâli ‘alâ d-Duktûr Sefer el-Havâli*, s. 4-6, 12.

99 Tâlibü’l-ilm, age, s.15-6, 23. Avde, Havâli ve fikirleri hakkında polemik içeren eserler yukarıdaki kitaplardan ibaret değildir. Hişam b. Mehdî’nin *İlâmü’l-Ashâb bi Mevkîfi ed-Duktûr Sefer b. Abdurrahman el-Havâli min Ulemâi’s-Sünne ve’l-Kitâb* adlı risalesi (salafipublications.org, no: caf 020004), meşhur Suudî ulemaya karşı Havâli’nin yöneltmiş olduğu tenkitleri cevaplamak amacıyla kaleme alınmıştır. Ahmed el-Ahmedî’nin *İttihâfî’l-Beşer*

Suudî Selefiyye, Cihadî mezhepdaşlarını klasik kaynaklardaki bid'atçı fırkaların isimlerini çağrıştıran isimlerle adlandırmaktadır. Bu adlandırmanın arkasında, söz konusu gruplaşmaları Ehl-i Sünnet dışında göstererek dışlama amacı yatmaktadır. İhvân-ı Müslimîn ile ilişkilerine referansla İhvâniyye; Ürdün, Kuveyt gibi ülkelerdeki siyasal parti faaliyetlerine referansla Hizbiyye; "İslami hareket" kavramına referansla Harekiyye; tekfirci görüşlerine referansla Tekfiriyye; Hariciler'e benzer isyancı ve tekfirci tutumlarına referansla Hâriciyye Asriyye; önemli isimlerinden Muhammed Surûr'a atfen Surûriyye¹⁰⁰ ve Seyyid Kutub'a atfen Kutbiyye, Cihadîlere verilen isimler arasında en çok kullanılanlarıdır. Kutub, Suudî alimlerce Cihadî Selefi "fitnenin" baş sorumlusu olarak değerlendirilmektedir. Onlara göre Kutub her şeyden önce İslamiyet'i bilmemektedir; zira hiç dini tahsil almamıştır. Kitaplarında, özellikle de *Fî Zılâl* tefsirinde hadislere başvurmamış, kendi reyiyile Kur'an'ı tefsir etmiştir. Bu nedenle Şeyh Mukbil onun bir müfessir değil sıradan bir yazar olduğunu söylemekte, *Fî Zılâl* de dahil kitaplarının okunmamasını tavsiye etmektedir.¹⁰¹

Suudî Selefiyye'ye göre Seyyid Kutub, hulûl ve vahdet-i vücûdu kabul etmekle Sufiyye'ye, Allah'ın sıfatlarında ta'tile giderek ve kader meselesinde cebri benimseyerek Cehmiyye'ye, ruyetullahı inkar ederek Mu'tezile'ye, müteşabih nasları te'vil ederek Eş'ariyye'ye, Hz. Osman ve Muaviye hakkında olumsuz kanaatler serdederek Râfiziyye'ye, toptan tekfiri benimseyerek ve meşru yöneticilere isyancı teşvik ederek Hâriciyye'ye intisap etmiş, tarihte kalmış olan bu batıl fırkaların fikirlerine tekrar can vererek Ehl-i Sünnet akidesine en büyük kötülüğü yapmıştır. Bu sapık fikirler içinde en tehlikelisi ve etkili ise onun günümüz İslam ümmetini de içine alan bir bağlamda dile getirdiği "cahili toplum" teorisidir. Bu teori müslümanların büyük kesimiyle tüm ilişkilerin koparılması ve içinde yaşanan toplumdaki soyutlanması sonucunu doğurmaktadır. Yine bu teorinin bir gereği olarak tüm dünyaya karşı yıkıcı bir savaşın çağrısı yapılmış olmaktadır. Ayrıca Kutub, Cuma namazı kılmamak ve sakallarını traş etmek gibi büyük bid'atleri irtikap etmiştir.

bi Kelâmî'l-Ulemâ fi Selmân ve Sefer başlıklı risalesindeki bilgiler ise *The Speech of the Scholars upon Salmaan and Safar* (salafipublications.org, no: ndv120006, ndv120007, ndv120008) adı altında üç bölüm halinde derlenerek İngilizce'ye çevrilmiştir. Cemal b. Ferihân'ın Selefi akideye muarız çağdaş akımları tanıtmak için yazdığı *el-Ecvibetü'l-Müfîde 'an Esileti'l-Menâhici'l-Cedîde* adlı kitabı, Abdülmelik er-Ramazânî el-Cezâirî'nin *Meddri-kü'n-Nezr fi's-Siyâse* adlı çalışması, Zeyd b. Hâdî el-Medhalî'nin dini terör hakkındaki *el-İrhâb ve Eseruhu 'alâ Efrâd ve Ümem* adlı kitabı, Avde ve Havâlf'nin görüş ve tutumlarına eleştiri getiren bölümler ihtiva etmektedirler. Zeyd b. Hâdî'nin, kitabının sonunda Avde ve Havâlf'nin kitaplarının okunmaması, kasetlerinin dinlenmemesi yönünde umumi bir çağrı yaptığı bildirilmektedir. Söz konusu son üç kitap hakkında bkz. *The Speech of the Scholars upon Salmaan and Safar: Part 3*, salafipublications.org, no: ndv120008, s. 3-6.

100 İhvânü'l-Müslimîn eğilimli Muhammed Surûr b. Naif Zeynelâbidîn Kuveyt'deki ilmi faaliyetleriyle ve çıkardığı kitaplarla Selefi hareketin önemli isimlerinden birisi haline geldi. Ancak Körfez Savaşı sırasındaki Amerikan-Suudi işbirliğine karşı sert eleştirisi ve bu bağlamda Suudî ulema ile giriştiği polemik Surûr'un yolunu diğer Selefilere ayırdı. Surûr İngiltere'ye yerleşti ve orada *El-Beyân ve Es-Sünne* dergilerini çıkardı.

101 Oliver, *The Wahhabi Myth*, s. 15.

Şeyh Medhalî, Kutub'a 'şehit' hükmünü vermenin aceleci ve hatalı bir karar olacağını düşünmektedir. Kutub ile onu idam eden Mısır'ın eski devlet başkanı Cemal Abdünnâsır arasında basit bir mukayese yapan Medhalî, Abdünnâsır'ın Selefi da'vaya yaptığı hizmetleri sayarak Kutub'un haksızlığını ortaya koymaya çalışmaktadır.¹⁰²

Suudî Selefilere gözünde Sefer el-Havâli, Seyyid Kutub'un "yamağı" ve "sözcüsü" olarak Mısır'da iflas etmiş olan Kutbî ideolojiyi Muhammed Kutub'un "danışmanlığı ve işbirliğiyle" Suudi Arabistan'a taşıyan ve böylece Ehl-i Sünnet inancını kirleten kişidir.¹⁰³ Üsâme Bin Ladin ise kesinlikle bir Selefi değil, olsa olsa Hâricî bir Kutbîdir.¹⁰⁴ Suudi Selefiyye'nin ulaştığı bu netice, Cihatçılarla Suudçular arasındaki ayrılığın ne boyutta derinleştiğini açıkça göstermektedir.

Değerlendirme ve Sonuç

11 Eylül'ün 19 hava korsanından 15'inin Suudi vatandaşı çıkması, Suudi Arabistan'daki dini trendi yakından izleyen hiç bir gözlemci için sürpriz olmadı. 1980'li yıllardan itibaren Suudi Vehhabiliği (diğer deyişle Selefiligi) içinde beliren muhalif radikâl eğilim 1990'ların sonlarına gelindiğinde bir kısmıyla militerleşti ve kendi içinden çıktığı bünyeyi tamamıyla dışlayarak ölçsüz bir şiddete yöneldi. Söz konusu Cihadî eğilimi ortaya çıkaran birden fazla sosyo-politik faktörden söz edilebilir. Her şeyden önce içine kapalı Selefilik diğer Arap ülkelerinde doğup olgunluğa erişmiş olan İslamcı ideolojiyle tanışmıştır. İran İslam Devrimi'nin verdiği özgüven ve Afganistan Cihadı'nın sağladığı lojistik imkanlar sayesinde mücadele yanlısı bir şuur statükocu Suud Selefiyyesi'ni derinden sarsmıştır. Körfez Savaşı'nda Suudi yönetiminin ABD yanında yer alması, devletin Batı yanlısı politikalarından zaten uzun süredir rahatsız olan bazı Selefi alimleri doğrudan devlet ile karşı karşıya getirmiştir. Savaş sona ermesine rağmen ABD üslerinin ve personelinin ülkede faaliyetlerine devam etmesi, bu üsler vasıtasıyla Irak halkına tacizin sürdürülmesi, savaşın ağır mali faturasının ülkenin orta ve alt tabakalarını olumsuz etkilemesi, yine ABD'nin Filistin sorununda İsrail'e verdiği sınırsız destek, bunlar yanında Selefilere asla görmek istemeyecekleri sekülerleşme ve batılılaşmanın sosyal hayattaki belirgin tezahürleri muhalif Selefi söyleme halk nazarında haklılık kazandıran unsurlar olmuşlardır. Olumsuzluklar karşısında tepkisiz kalan, bilakis devlet kararlarını ve icraatlarını fetvalarıyla meşrulaştıran resmi ulema ile muhalif ulema arasındaki mesafe olup bitenlerle gün geçtikçe açılmıştır.

Suudîler diye adlandıracağımız resmi ulema ile muhalif Cihadî trent arasındaki görüş ve tutum farklılıkları aşağıdaki hususlarda en belirgin biçimde

102 Bkz. el-Medhalî, *Medhiz*, s.13. Ayrıca bkz. age, s. 6-14, 41; Oliver, age, 11-8; *Shaikh Rabee' bin Haadee on Imaam al-Albaani and Irjaa*, salafipublications.org, no: msj060014, s. 3.

103 *Safaar al-Hawaalis Plot Uncovered: The Accusation of Irjaa*, salafipublications.org, no: ndv120005, s. 2.

104 Oliver, *The Wahhabi Myth*, s. 9-10.

gözlenmektedir. Cihadilerde tekfir genellemecidir. Sadece özel kişiler değil devlet ve kurumları gibi tüzel kişilikler de tekfir edilmektedir. Devlet dinden uzaklaşmışsa devlet politikalarına hatta bizzat devlet organlarına karşı etkin muhalefet başlatılmalıdır. Bu muhalefetin sözlü ve yazılı olarak mı yoksa silahlı mücadeleyle mi gösterileceği hususunda Cihadî Selefiyye farklı çizgilerde kendisini göstermektedir. Tekfirden daha ölçülü kalmaya çalışan Suudî Selefiyye'ye göre ise yöneticiler müslümanlıklarını dışa vurdukları sürece devlete muhalefet meşru değildir. Talepler ve görülen yanlışlıklar ancak 'fitne oluşturmayacak' bir usulle dışa vurulmalıdır. Cihadî söylemin öncelikleri olan siyaset ve düşmanla mücadele motifleri Suudî söylemce bid'at kabul edilmektedir. Onlara göre her zaman öncelik inanç konularındadır. Cihatçılar, fiili cihadın bugün herkesin bir yükümlülüğü olduğunu söylerken Suudular sıcak mücadele için şartların henüz oluşmadığı kanaatinde dirler. Bu nedenle Filistin, Çeçenistan gibi mücadele alanlarında uygulanan yöntemlere uzak durduklarını her fırsatta açığa vurmaktadırlar. Suudi tipi totaliter monarşiyi ideal yönetim biçimi olarak gören Suudî Selefiyye sivil demokratik muhalefet insiyatiflerini zararlı bulmaktadır. Cihadî bünyede de benzer totaliter damarlar bulunmaktadır. Ancak cihatçı uyanışın önünde en büyük engel olarak mevcut Arap monarşileri görüldüğünden, adalet, özgürlük ve katılımcılık kavramları çevresinde seslendirilen talepler günlük Cihadî ajandanın vazgeçilmez öğeleri olmuşlardır.

Cihadî Selefi yönelin Üsâme Bin Ladin ile birlikte aşırılığa doğru bir savrulma yaşamıştır. Resmi dini kurumlardan uzaklaştırılmış olmakla birlikte bu kurumların ve Suudî Selefi şeyhlerin önünü alamayacakları bir biçimde dindar kitlelerle sempati bağı kurmuş Avde ve Havâli gibi önemli Cihadî kişilikler bu yeni aşırı çizgiyi onaylamamışlardır. Suudi devletin 11 Eylül'ün suçlusunu olarak bazı Batılı odaklarca mahkum edilmesi ve hedef gösterilmesi, adı geçen kişileri ulusçu bir refleksle devletin yanına itmiştir. Zira bu alimler Suudi Arabistan'ı İslamiyet'in savunucusu ve İslamcı gelişmenin sigortası olarak görüyorlardı. Aşırı cihatçı kanatlar ise devleti ve yöneticilerini tekfir etmekle kalmıyorlar, ülkeye taşıdıkları terörle sıradan vatandaşları da hedef alan bir kampanyayı başlatmış oluyorlardı. Selefi terörü ülkeden uzak tutmak ve halk içinden aşırı merkezlere doğru oluşabilecek yönelişleri durdurmak için Suudi devleti ılımlı cihatçı şeyhlerle diyoloğa geçmek zorunda kalmıştır. Yani terör gerçeği devleti cihatçı muhalifleri arasında bazı dostlar edinmeye mecbur bırakmıştır. Bu gelişme, kendine sadık alimlere devletin belki bundan sonra daha az gereksinim duyacağı sinyali vermektedir. Yine bu gelişme, inanç ve ideolojilerin devlet kurumlarının tekelinde resmîleştirilmesinin, tek düzeleştirilmesinin ve bunun uzun süre sürdürülmesinin imkanının olmadığını söyleyen sosyolojik teorileri doğrulayan bir örnek olarak değerlendirilebilir.

Selefi zihniyetin kutupları arasında farklılaşmalar ve saf değiştirmeler eskisinden daha hızlı bir biçimde sürecektir gibi görünmektedir. Bin Ladin gerçeğini afaroz etmeleri Selefi şeyhler için bir psikolojik rahatlama sağlayabi-

lır. Ancak, ılımlısından aşırısına, pasifinden aktifine, Suudîsinden Cihadîsine kadar bütün katmanlarının bağılı olduğu metincilik, dışlamacılık gibi zihniyet kodlarına dokunmadıkları ve özeleştiriye kapandıkları müddetçe müslümanların çoğunluğunca onaylanmayan yönelişleri üretmeyi Selefler bundan sonra da sürdürecektir.